

Breitner Péter: A hajléktalan emberek segítése Londonban

Beszámoló egy Leonardo tanulmányút tapasztalatairól

Bevezetés – előzetes várakozások

2009. október 29 - december 13-ig Londonban voltam az Európai Unió Leonardo-szakembercsere program pályázatának segítségével.

Korábban is jártam már itt, egy egyhetes, csoportos tanulmányúton. Akkor több mint tíz hajléktalan-segítő intézményt (projektet, szolgáltatást) látogattunk meg: egyebek között nappali melegedőt, drogos-szállót, wet-hostelt, képzési-, továbbképzési központot. Komoly és meghatározó tapasztalatokat szereztem.

Benyomásaim nagyon jók voltak. Azt (a vágyott állapotot) láthattam, hogy egy társadalom félretette a hajléktalansággal és kísérőjelenségeivel (droggal, alkohollal, pszichiátriai betegségekkel) kapcsolatos negatív érzéseit, megkötötte a szükséges kompromisszumokat, és így sikerült mindenki számára elviselhető szintre csökkenteni ezt a problémát. Az Egyesült Királyságban kikászálódhat a hajléktalanságból, aki meg tudja tenni, s intézményi, de azért amennyire csak lehet, autonóm körülmények között élhet, aki nem képes többre. A többségi társadalom tagjai pedig, a kompromisszumért cserébe „azt kapták”, hogy a közterületeken csak minimális szinten kell szembesülniük ezzel a jelenséggel, valamint, hogy a hajléktalan emberek közül, akit csak lehet, „visszaállítottak” az adófelhasználói oldalról az adófizetők közé.

Az utcai hajléktalanság lecsökkentése és általában a hajléktalan-helyzet normalizálása mögött az igen átgondolt, összetett és szakosított segítői hálózat és a kényszerítő eszközök, hatások finom egyensúlyát találtuk. Kényszerítő elemekként nem erőszakos hatású fellépésre vagy bírságolási hadjáratra kell gondolnunk (ilyesmiről nem nagyon hallottunk), hanem például az ASBO szabályozásra¹, vagy a Bullring² kiürítésének módszerére.

¹ ASBO (Anti-Social Behaviour Order: Az Antiszociális Viselkedés Szabályozása)

Angliában és Írországban 1998-ban vezették be a társas együttélés finoman hangolt és egyben szigorú szabályozását. Az ASBO szabályok széles körben kiterjednek a hétköznapi együttélés normáira, amelyek közül több a közterületi viselkedést és ezen keresztül a hajléktalan embereket is érintheti. Az ASBO – egyebek mellett – a következő viselkedéseket szankcionálhatja: hangoskodás, részeg randalírozás, köpködés, szemetelés,

Nyilvánvaló, hogy egy társadalom szegényekkel kapcsolatos attitűdjére döntő hatással van annak gazdasági állapota, történelmének alakulása, jelenlegi és múltbéli autonómiája vagy függése. Azért kár is volna Angliába utazni, hogy megállapítsuk, jóval gazdagabb és szerencsésebb történelmű ország, mint Magyarország. Ez itthonról is megállapítható. Jól kell tudnunk azt is, hogy projektek, intézkedések, eljárások nem emelhetők ki egy bizonyos helyről, és dobhatók le ejtőernyővel egészen más társadalmi közegbe. Aki ilyesmivel kísérletezik, akár a szándékolttal ellentétes hatást is elérhet. (Szabadság helyett még több függés, tolerancia helyett még több gyűlölet, stb.)

Nagyon alaposan át kell gondolni, hogy mit és milyen módszerekkel „hozhatunk haza” egy idegen, és társadalmi viszonyait tekintve jóval fejlettebb országból!

Mindazonáltal bízom benne, hogy nem csakis és kizárólag vagyoni kérdés az elesettekről való jobb, vagy rosszabb minőségű gondoskodás (és gondolkodás), valamint abban, hogy ez az úti beszámolóféleség hozzásegít minket ahhoz, hogy megtaláljuk a Magyarországon is használható, adaptálható gondolatokat, programokat.

A már említett, korábbi tanulmányút során a hétköznapi életben való részvétel, utazás, vásárlás, nézelődés a városban (nem csak turistaközpontokban) ücsörgés egy-egy pub-ban, legalább annyi tapasztalatot jelentett, mint az intézmények megismerése. Sőt, nem egyszer összefüggéseket, magyarázatot (vélttem) találni a hétköznapi társadalmi rend, interakciók és a hajléktalan-segítő rendszer működése között, s eközben, szinte önmaguktól egymás mellé rendeződtek bizonyos megtapasztalt jelenségek:

Egy alkalommal például a Speaker's Corneren jártunk: egymás mellett szónokolt két ember. Egyikük, egy fekete férfi, szangvinikusan hajtogatta, hogy Jézus Krisztus az egyetlen út, csak Őbenne hihetünk. A másik fehér volt, szintén eléggé dühödten azt kiabálta: Semmiben se higgy! A nyakában egy tábla lógott, rajta felirat: „Még magadba se higgy!” Mindkettőjüknek népes közönsége volt. Senki nem bántotta a másikat, sem ők, sem a közönségük. Természetesnek hatott, hogy két ember mondhat homlokegyenest más

vandalizmus, koldulás, lopás de ide tartozhat például az engedély nélküli utcai zenélés is. Az ASBO szabályok betartatásában komoly szerepet kapnak a civil szerveződések, különböző társasházi vagy lakóközösségek. A szabályokba ütköző cselekedetek észlelése után először ők próbálnak lépni, rábeszélni, figyelmeztetni, amennyiben ez hatástalan, akkor jön csak a hatóság. Eleinte a hatóság is csak figyelmeztet, végső esetben azonban (többszörös visszaesés) akár elzárás is adható ASBO szabálysértésért, mégpedig gyorsított bírósági ítélettel. Fontos hozzátenni, hogy az ASBO érezhetően pengeélen tancol az egyéni szabadságjogok korlátozása és a többség szabadsága, (köznyugalom) határvonalán. Egy ilyen rendszer működése valószínűleg csak nagyon kiegyensúlyozott jogrendszerrel és igazi, független sajtóval és közvéleménnyel rendelkező, patinás demokráciákban lehetséges. Másutt (pl. a jelenlegi Magyarországon) valószínűleg visszaéléseket, és torzulásokat szenvedne el, sőt akár a totális ellenőrzés, szegényellenes háború fegyverévé is válhat. Ebben az esetben pedig többe sokkal többe ártana, mint használna.

² Lásd Hanuta Éva korábbi, Londonról szóló beszámolóját: „*Hanuta Éva London 7 Bullring 2007*”

dolgokat, mégsem veszekednek, vagy verekednek össze sem ők, sem a közönségük. Ők sem egymást szidják, hanem a maguk igazát dicsérik.

Tisztábban és világosabban értettem meg ekkor azt is, hogy hogyan képes arra egy társadalom, hogy szállást nyújtson drogfüggő, hajléktalan embereknek, sőt még azt is „megengedje” nekik, hogy odabenn drogokat használjanak, holott viselkedésükkel a többség nem ért egyet.

Úgy éreztem ugyanaz az értékrend áll mindkét jelenség mögött: a tolerancia

Később, amikor egyik látogatásunk során a hajléktalanszálló és önkormányzatok közötti szerződésekről volt szó, az volt a benyomásom, hogy e szerződések elfogadása és betartása ugyanabból a mögöttes értékből fakad, amiért az utasok kizárólag a mozgólépcső jobboldalán sorakoznak. A két jelenség mögött ugyanazt az együttműködési hajlandóságot és a bizonyos, közös társadalmi játékszabályok elfogadásának attitűdjét és megkérdőjelezhetetlenségét láttam.

Benyomásaimat igen rövid idő alatt szereztem és csak egészem felületesen ismerekedtem meg a londoni hétköznapi élettel és a helyi intézményrendszerrel, sőt, észleléseim mögött valószínűleg a jelenlegi magyarországi helyzet is ott volt. Nyilván nem véletlen, hogy akaratlanul is pont ezeket a jelenségeket figyeltem meg. Magyarország jelenleg tolerancia, szabályelfogadás, közbizalom és általában a társadalmi együttélés tekintetében sajnos igen cudarul áll.

Tanulmányutam egyik fontos kérdése és kíváncsiságom tárgya: egy adott társadalom berendezkedése, értékrendszere, mentalitása, szellemisége, mindazon jelenségek, amelyeket Montesquieu a társadalmi berendezkedés „vezérelveinek” nevez, milyen összefüggésben vannak az adott közösség szegényeket, elesetteket, hajléktalanokat segítő intézményrendszerével, szegénypolitikájával.

A hajléktalan-segítő szektor működésével párhuzamosan a társadalom különböző intézményeit is tanulmányozni szeretném.

A társadalmi mozgatórugók és vezérelvek megfigyelése

Ennek a kérdésnek a tanulmányozása a társadalmi szövet, a mozgatórugók, normarendszer feltérképezésénél kezdődik, hiszen valójában ezek mentén alakul ki a szegénységhez, nyomorhoz való viszony, és végső soron ezek a tényezők ragadhatók meg a hajléktalanellátó szervezetek működésében is. Egy társadalom szegényeihez fűződő viszonya mögött ott áll a közösség egészének hivatalos és rejtett normarendszere. (A bevándorlók magas aránya miatt London lakosságának nem csak a „saját”, hanem „mások” szegényeihez fűződő viszonya külön kérdésként jelenik meg.)

A társadalmi értékek és normák legjobban személyközi interakciókon keresztül figyelhetők meg. Erre bármilyen helyszín alkalmas lehet: különböző közterületek, parkok, járművek, közintézmények, bevásárlóközpontok és persze szociális intézmények. Ilyen típusú információgyűjtés akár „útközben” is végezhető, de célzottan és tudatosan is érdemes rá időt szánni. A kommunikáció nem verbális része legalább annyira fontos, mint a kimondott szó.

A legfontosabb megfigyelni való jelenségek nagyjából a következők lehetnek:

- szabálykövetés – szabályszegés - szankció
- tolerancia – intolerancia
- paternalizmus – egyenrangúság (különösen kliensek tekintetében)
- együttműködés és individualizmus
- kommunikációs minták

Kicsit másképpen megfogalmazott megismerési szempontok, inkább a hajléktalan-segítő rendszer oldaláról közelítik ugyanezeket a kérdéseket:

- Az dolgozók kiválasztásának módszerei
- Specializálódás a szolgáltatók és a szociális munkások között
- Csapatjáték – szabályelfogadás – szabálykövetés
 - szektoron belül (pl. közös adatbázisok) és szektorok között (pl. pszichiátria – hajléktalanszálló)
 - hajléktalanszálló – önkormányzat
- Ügyfélkép (pozitív vagy negatív) a szociális munkában
- Célmeghatározás: konkrét követelmények megfogalmazása a segítőkkel szemben (pl. az utcai hajléktalanság számának mérséklése adott területen, adott idő alatt), majd azok számonkérésének láncolata

- Finanszírozás: a lakhatás és a szociális munka finanszírozásának szétválasztása.
 - Supporting People és Housing Benefit
- Az egyéni és a közérdek összefésülése

A fentiek az utazás előtt, előre kigondolt alapszemponatok voltak. A végleges irányokat azonban – ahogy az terepmunka, terepkutatás esetében előre tudható – a helyi valóság és az aktuális lehetőségek alakították.

A megfigyeléseimnek fontos célpontjai voltak a hajléktalan és nem hajléktalan emberek, valamint a hajléktalan emberek és a segítők közötti interakciók.

Ezeket a megfigyeléseket segítő intézményekben vagy olyan közterületeken lehetett elvégezni, ahol előfordulnak hajléktalan emberek.

A társadalom működésének keretét a város, a városszerkezet adja. A közterületi hajléktalanság esetében ez különösen hangsúlyos. Éppen ezért – amennyire ez lehetséges volt – törekedtem megismerni London település-szerkezetét, a különböző borough-k társadalmi-szociális sajátosságait.

A londoni hajléktalanság és segítségnyújtás egésze is érdekelt, ezért szerettem volna más intézményeket is megnézni. (A közterületen élők segítségével mindenképpen tapasztalatokat kívántam szerezni. Ez ma Magyarországon központi jelentőségű kérdés.) A helyszíni tapasztalatok és a lehetőségek döntötték el, hogy milyen intézményekkel ismerkedhettem meg a Groundswellen (az elsőszámú fogadóintézmény) kívül.

Az intézményi megfigyeléseimhez előre elkészítettem a tervezett szempontokat. Végül egészen más hangsúlyai lettek a megfigyeléseimnek, de azért a mellékletben közlöm a szempontrendszerrel: „*Megfigyelési és megismerési szempontok a Groundswell-hez...*”

A Groundswell

*„A hajléktalan emberek nem a probléma, hanem a megoldás részei kell, hogy legyenek”.
(A Groundswell mottója)*

A Groundswell egy kicsi londoni szervezet. Különleges, úttörő tevékenységet folytat, amelynek révén Nagy Britannia vezető szervezeteként tartják számon. A szervezet fő tevékenysége: *A hajléktalan emberek bevonása a saját maguk és társaik segítségébe.*

A szervezet csak civil adományokból gazdálkodik, kormányzati pénzt el sem fogadnak. Tevékenységük a hajléktalanügy sok területét érint, de mindegyikben tisztán jelen van az említett, fő irányvonal. Pályázatokat írnak ki közvetlenül hajléktalan (vagy volt hajléktalan) emberek számára (lásd később: „GAS-program”), részt vesznek egészségügyi programokban: a londoni TBC szűrő rendszerben, utcai munkásként, volt TBC-s / volt hajléktalan embereket segítőként szerveznek be és támogatnak (lásd később az *Első séta* című részben: „Peer2peer TB project”). Emellett különböző önszolgáltató, önfelnevelő csoportokat is szerveznek, melyeket többnyire volt hajléktalan emberek tartanak szállókon, melegedőkben, többek között a kikerülés témája körül.

A Groundswell személyzeti összetétele is ugyanezt a szellemiséget mutatja: a dolgozók többsége volt hajléktalan ember. A munkatársak pontos létszámát nem könnyű megállapítani, mert a szervezet az általában normálisnak tekintett munkahelyi működés (bejárás és hazamenetel) helyett inkább projektek hálózataként üzemel. Viszonylag sok munkatársuk van, a többségük azonban fizikailag csak lazán, tevékenységek, ügyek mentén viszont annál inkább kapcsolódik ide.

Az irodában 7 számítógépes munkaállomás van, amelyeknek csak ritkán foglalt mindegyike, többnyire egyszerre a felét használják: általában egy időben a munkatársaknak csak egy része van jelen, ők ekkor a gépek mellett ülnek. Heti négyszer-ötször csupán a vezető és az egyik „főmunkatárs” van jelen, a többiek kettő-négy alkalommal járnak be, a dolgozók egy részével pedig csupán heti egy-két napon lehet találkozni.

(A legkülönbözőbb részmunkaidők és önkéntes munkavégzések is előfordulnak.)

Talán a team-részvétel jelzi legjobban az „állandónak tekinthető kollégák” számát: összesen 6 teamen vettem részt, ezeken 8 állandó tag volt jelen, és még alkalmanként mások is csatlakoztak, akár olyanok is, akik különben alig fordultak meg az irodában.

A Groundswell a Cityben, 5 perc sétára a Westminster Apátságtól, egy kicsi bevásárló utcácskában, egy irodaház első emeletének hátsó (két) szobácskájában üzemel. A teljes emeletet egy nagy múltú (és nagy méretű) angliai hajléktalan segítő szervezet, a Thames Reach bérlé.

Létezése óta (1996) a Groundswell több helyen működött már Londonban: általában külső szegényesebb városrészekben, olcsóbb irodákat béreltek. Ide 2009 őszén költöztek, ami nagy előrelépésnek számított. Irodájuk azonban elég kicsi, zsúfolt és minden fényűzéstől mentes, akár szegényesnek is mondható.

Nagyjából 16 nm-es a fő helyiségük, ezt teljesen kitöltik az íróasztalok a számítógépekkel és egy fénymásoló. Az asztalokon kisebb nagyobb papírhalmozatok, tollak, és mindenféle irodai eszközök, de soha nem hiányoznak róluk a kávé, teás bögrék sem, sőt nem ritka a kifolyt ital, szendvicsmorzsa sem. Az irodán belüli közlekedés nem könnyű, a kollégák ki-be járása megköveteli a másokkal való együttműködést: egy komolyabb manőver igazi tili-toli társastáncra hasonlít. (Ugyanaz a magasan fejlett térbeli együttműködés, együttmozgás figyelhető meg ebben az irodában, ami egész Londonban jellemző, a tömegközlekedésre a zsúfolt utcai közlekedésre egyaránt, és amelyet a tömegesség ellenére valamifajta erőszakmentesség és jó közérzet is áthat. London olyan, mint egy zsúfolt dodzsem-pálya, ahol a kocsik pillanatonként összeütköznek, puffanás helyett viszont egy visszafogottan jó kedélyű „sorry” hallható.)

Van még egy, a fő helyiségből közvetlenül nyíló kisebb szoba is, ez körülbelül 8 nm, ide egy nagyon egyszerű kis tárgyalóasztalka, székekkel, és két szekrény van beszerítve. A szekrényekben egyrészt a Groundswell adminisztrációs múltja, elszámolások, bizonylatok, másrészt szakmai múltja és jelene zsúfolódnak: plakátok, szórólapok. Itt vannak még azok a nagyobb irodai eszközök, amelyek már végképp nem fértek el a fő helyiségben. Ezen kívül még itt is van egy magányos munkaállomás.

A teamszobát (kb. 20 nm) a Thames Reach-el közösen használják, ennek berendezése roppant egyszerű: csupán egy nagy körbeülhető asztal székekkel.

A berendezési tárgyak általában rendkívül egyszerűek, egy részük határozottan kopott. A szekrényekről azt is elképzelhető, hogy adományozott / szerzett darabok, olyannyira nem

illenek sem egymáshoz, sem egyéb berendezési tárgyhoz. Összességében: a Groundswell tárgyi környezete a magyarországi, rendszerváltás utáni civil szektor szedett-vedett akolmelegségét idézi.

Ezzel szemben a számítógépes munkaállomások bőségesen állnak rendelkezésre, modernnek, gyorsak és jók a gépek, többségükön a legújabb szoftverek vannak.

A kollégák többségének állandó a helye, de a gépek hálózatban vannak, ami lehetővé teszi azt is, hogy bárki, bárhol dolgozhasson.

Az iroda mindennapjai is inkább projekt-központúságot, mint intézményi struktúrák működését sugalmazzák: a munkatársak idejük nagy részét egymáshoz átülve, két-háromszemélyes munkamegbeszélésekkel töltik. Mindez a legkülönbözőbb személyi variációkban előfordul, minden attól függ, hogy (éppen) ki, miben vesz részt. Természetesen Athol Hallé, a Groundswell vezetője, ott van a legtöbb ilyen mini-teamben.

A Groundswell vezetése, működtetése sajátos feladat, hiszen a munkatársi gárda is az. Mind a Groundswell „volt hajléktalan” munkatársai, mind a szervezet munkájának célcsoportja miatt fontos, hogy röviden körülírjuk a hajléktalanság helyi értelmezését: a „volt hajléktalan” mint ahogy a „hajléktalan” fogalom, egészen mást jelent Nagy-Britanniában, mint nálunk.

A brit „homeless” és a magyar „hajléktalan” meghatározások különbségeit már Magyarországon is viszonylag széles körben ismeri a szakma, ezért a definíciószerű ismertetését itt most kihagyom, és csak használni fogom őket.

A „homeless” kifejezés jóval szélesebb társadalmi csoportot jelöl, mint a magyarországi „hajléktalan”. Az utcán élőkön és hajléktalanszállókon élőkön kívül azok is „homeless”-nek számítanak, akik bármilyen módon bizonytalan lakhatási helyzetben vannak. (Úgy tűnik, hogy a Supporting People intézkedéscsomag (lásd a Második séta c. fejezetben) 2004 után még tovább szélesítette ezeknek az emberek a körét.)

A volt hajléktalan kategóriát további tényezők is megkülönböztetik a magyarországitól: először is az Egyesült Királyságban, nagy számban **vannak ilyen emberek**, hiszen a segítő rendszer mindenkit „visszalök” a normális kerékvágásba, akit lehetséges. Másodsorban, az intézményhasználat sokkal rövidebb ideig tart, és lényegesen jobb körülményeket jelent a magyarországihoz képest.

Mindezekből az következik, hogy azoknak az embereknek a többsége, akik Londonban „volt hajléktalannak” vagy „hajléktalan tapasztalattal rendelkezőnek” számítanak, lelkiileg (és testileg) sokkal kevésbé megnyomorított, mint magyarországi társaik.

Mindezt alapvetően fontos tisztán látni ahhoz, hogy megértsük, hogy tulajdonképpen kiket céloz meg a Groundswell, amikor pályázataihoz előírja a „hajléktalan tapasztalatot” és – visszakanyarodva – mit jelent az, hogy egy szervezet munkatársainak többsége „volt hajléktalan”.³

Magyarországon – egy jó megfigyelő – a látható, érezhető testi-lelki jelek garmadáját dekódolhatja tudattalanul – egy szociális szakember még többet, némileg tudatosabban – amikor az egyéni, társadalmi állapotát érzékeli valakinek. A volt hajléktalanságnak/ volt lecsúszottságnak számtalan, diagnosztizálható jegyét lehet felfedezni. Ilyenek: az arc barázdái, a tekintet, a bőr állapota, a fizikai koravétség. A lelki tényezők még súlyosabbak és károsabbak: zavarodottság, alázatosság vagy erőszakos küldetéstudat, alacsony önbecsülés, betokosodott lelki zárványok, stb.

A Groundswell volt hajléktalan munkatársai között is vannak, akiken felfedezhetőek ezeknek a tüneteknek az enyhe változatai, többségük azonban teljesen letagadhatná zűrös múltját. Amikor rákérdeztem erre a témára, azt válaszolták: „Igen, ők is érzékelik ezt, sokat kell foglalkozniuk az identitás, önbecsülés kérdéseivel.”

Amennyit a Groundswellnél eltöltött másfél hónapom alatt megfigyelhettem: úgy tűnik, hogy a volt hajléktalan kollégák viszonyulása a szervezethez, a vezetéshez bizonyos esetekben egyfajta *gyerekszerep* felé „csúszhat el”. Ez nem azt jelenti, hogy a vezető, vagy mások gyerekként kezelnék őket, hanem inkább a saját bizonytalanságaikból, alacsonyabb önbecsülésükből fakadó lelki feszültségek oldásának kézenfekvő módjáról van szó. Ilyenkor a vezetőhöz kissé mint szülőhöz viszonyulnak, elsősorban humorral próbálnak közeledni, ha valamiben hibáznak, vagy bizonytalanok, „kedvesen röhögcsélnek”, amire általában megnyugtató mosoly a válasz. Úgy tűnik, hogy a humor nagyon fontos „oldószer” a Groundswell életében.

Emellett a *rivalizáló küldetéstudat* nyomai is megjelentek, főleg azoknál, akik erre hajlamosabbak, és akik öntudatosabbak a saját „hajléktalan tapasztalatukkal” kapcsolatban, s akiknek identitása is részben erre épül.

A kétféle szerep egyikére vagy másikára való hajlam valószínűleg alapattitűd, de nem csak személyiség kérdése, hanem erőteljesen helyzetfüggő is, sőt a személyiségen belül nem egyszer csatáznak egymással.

³ A fogalomhasználati kuszaságok elkerülése érdekében, a dolgozatom további részében az Egyesült Királyságbéli „homeless experiences” (=otthonatlan tapasztalat) és a magyarországi „volt hajléktalan” fogalmakra egyaránt a „volt hajléktalan” kifejezést fogom használni. A kettő mást jelent a két országban (lásd a főszöveget), de még mindig így várható a legkisebb kavarodás.

(Például az egyik kolléga, Steve, aki egyébként a legmegbízhatóbbak és önállóbbak egyike, olykor élcelődő, csipkelődő „beszólásokkal” élt a vezető felé. Egy közös metrótúrázás alkalmával a térkép előtt ácsorogtunk, neki és a vezetőnek más vonalak használata tűnt a rövidebbnek (lám-lám, a túl sok metró átka), végül Steve „megadta magát”, felém fordult és azt mondta: „Igen-igen, igazi főnöki kompetencia eldönteni melyik a rövidebb útvonal.” Vicces volt és ártalmatlan, a főnök is vette az adást.)

Ezek a folyamatok ismertnek és karban tartottnak tűnnek a Groundswellnél, valószínűleg lelkileg sérültebb, sérülékenyebb, önbecsülési gondokkal küszködő kollégák esetében ezt így is kell csinálni. Ezzel együtt, valójában olajozottan működnek együtt a Groundswell munkatársai, a fent leírt jelenségek egészséges kereteken belül mozognak.

A működőképesség talán jórészt annak is köszönhető, hogy – míg a tárgyi viszonyok kedvesen ziláltak – a hatalmi, együttműködési és szerepstruktúrák kristálytiszták! Mindenki pontosan tudja meddig tart az ő feladata, és hol van annak a vége. (Erről lásd bővebben: a foglalkozáshoz való viszonyról szóló részt a zárógondolatok között.)

A vezetés demokratikus de biztos és erőteljes. Egy ilyen stáb talán szét is zilálódna e nélkül.

A megfigyeléseimhez az is hozzátartozik, hogy a Groundswell kollektívája a szabad idejében egyáltalán nem érintkezik, én legalábbis egyszer sem láttam vagy hallottam ilyenről. Ahhoz nem ismerem eléggé az angol társadalmi érintkezési szokásokat, hogy ebből komoly következtetéseket vonjak le, de kikerülni sem szabad a kérdést. Lehetséges, hogy a Groundswell „egyszerűen egy ilyen hely”, lehetséges, hogy túlzottan is segítői még a kapcsolat a volt hajléktalan és a többi munkatárs között ahhoz, hogy összejárjanak, de az is elképzelhető, hogy itt húzódik a társadalmi befogadás határa.

A Groundswell története

A Groundswell 1996-ban egy projektként jött létre a National Homeless Alliance (most **Homeless Link**) szervezeten belül. A cél egy olyan hálózat létrehozása volt, amelyben hajléktalan emberek, önszerveződő módon küzdenek saját és mások hajléktalansága ellen.

Elsősorban az foglalkoztatta őket, hogyan lehet a hajléktalansággal kapcsolatos saját tapasztalatokat pozitív megoldásokká formálni. Ennek érdekében számtalan összejövetelet szerveztek. Ezeken az összejöveteleken a Groundswell egy sajátos tárgyalási technikát (**Speakout Technique**) használt, amelynek az a lényege, hogy közvetlenül összehozzák és egy asztalhoz ültetik a döntéshozókat és a hajléktalan embereket. A fő cél, hogy a

segítségnyújtás megszervezése a hajléktalan tapasztalatok alapján, és ne „íróasztal mellől” történjen.

A Groundswell fennállása alatt több mint száz Speakout-ot szervezett, és vezetett le helyi, regionális és nemzeti szinten, beleértve egy Nemzeti Super Speakout-ot is.

A Speakout Technique olyan sikeresnek bizonyult, hogy időközben – mint ajánlott módszer – bekerült a lakástörvény hajléktalansággal foglalkozó részébe.⁴

A Grant Award Scheme (GAS)

(A program neve nem fordítható le szó szerint: valami ilyesmit jelent: „indulótőke pályázat”)

A GAS a legelső Groundswell programok egyike, és súlyánál, rendszerességénél fogva, egyúttal ez tekinthető a fő tevékenységnek is.

A program lényege, hogy pályázati rendszerben, közvetlenül a hajléktalan embereknek ad támogatást (pénzt), hogy megvalósíthassák ön- és esetenként „közsegítéssel” kapcsolatos terveiket.

A GAS minden hajléktalan ember számára elérhető, aki saját projektjét akarja megvalósítani: a pályázatok közé beférnek a jótékonyági programok, az intézményhasználók felé nyújtott szolgáltatások, és szociális és üzleti vállalkozások is.

A szervezet eddigi működése során nagyjából 200.000 £-ot osztott szét 400 projekt között. Ott tartózkodásom ideje alatt éppen a 47. pályázati forduló zajlott, amelybe sikerült egy kicsit jobban is belelátnom.

A Groundswell vezetősége szeretné elérni, hogy törvénybe iktassák a GAS típusú megoldásokat.

A GAS program menete:

Évente 4 alkalommal (előre kijelölt határidőkkel, pontosan negyedévente: január 15., április 15., július 15. és október 15.) lehet benyújtani pályázatokat.

A negyedévente szétosztható összeg is állandó: 7000£, amit alkalmanként általában 10 nyertest jelent.

⁴ A lakástörvény VII. fejezete a „Hajléktalan törvény”, így is szokás külön emlegetni.

A GAS –pályázat folyamatos, de változó intenzitású munkaerőigényt jelent a Groundswell számára. Ottlétem alatt éppen pályázati forduló volt, azaz munka-sűrűsödés. Ebben az időszakban egyszerre három kolléga foglalkozott ezzel a programmal.

A pályázatok az egész Egyesült Királyság területéről érkehetnek. A hajléktalan emberek pályázhatnak egy személyben, vagy csapatba összeállva egyaránt. A Groundswell honlapjáról letölthető a pályázati adatlap, amelyet telefonos kérésre postán is elküldenek, vagy akár személyesen is átvehető az irodán. Ezzel együtt különösebb formai követelmény nincs, akár a kéziratos pályázat is elfogadható. A 47. körben volt is több ilyen.

A pályázatok tartalmával kapcsolatban azonban néhány megkötés érvényesül, vannak bizonyos kötelező elemek.

A fő szempont, hogy beleférjen az egészen tágran értelmezett önségítés témakörébe (úgy tűnt, hogy ezt egyedül a más hajléktalan embereken való segítsérről szóló szándék lazíthatja fel).

További szigorú szempont, hogy legyen a pályázó(k)nak „hajléktalan tapasztalata”, magyarul vagy a jelenben, vagy a múltban saját érintettségük legyen a problémával kapcsolatban. (Itt ismét fontos megjegyezni, hogy ezt az Egyesült Királyság hajléktalan fogalmával kell érteni, szó szerint „otthonalanság tapasztalatról” (homeless experience) van szó.)

Ezen kívül minden pályázónak szüksége van egy ajánló aláírásra. Ajánló bárki lehet: a pályázó barátja, munkatársa, akár hajléktalan társa is, aki őt és a tervezett programot jól ismeri. Az ajánlókat arra kéri a pályázatok kiírásakor, hogy írják le véleményüket a projektről, igazolják az adott pályázó helyzetét, valamint a leírtak valóságtartalmát általában. Ezen kívül természetesen meg kell adnia az elérhetőségeit is, hiszen az ajánló rendszer egyáltalán nem egy formalitás. A pályázatok benyújtása után a Groundswell munkatársai rendszerszerűen megkeresik őket telefonon, és hosszú részletes beszélgetést folytatnak velük.

Az ajánló rendszer kiválóan szimbolizálja a liberális-demokratikus gondolkodásmód működését. Nincs hivatalos közreműködő, nem szükséges pecsétek, igazolások begyűjtése, minden potenciális ajánló (azaz bárki) alapszintű bizalmat kap, viszont ezzel felelősség is jár. Később tényleg jót kell állnia állításaiért, aláírásáért úgy a Groundswell, mint a pályázó előtt, akit ajánlott. Az esetek többségében valóban igazi „civil” volt az ajánló, és csak egészen ritkán volt ez a személy a pályázó szociális segítőtje.

A pályázatokban ezen kívül le kell írni a projekttervet, a hajléktalan-tapasztalatot, valamint a pénzfelhasználás részletes tervét is.

Maximum 700£ -ot kaphat egy pályázó (függetlenül attól, hogy egyén, vagy csapat). A 700£ (2009. év végi árfolyamon számolva) körülbelül 210 ezer forint. Ennek az összegnek a

vásárlóértéke nagyjából annak felel meg, mintha Magyarországon 100 ezer forintot költhetnénk el.)

A Groundswell munkatársai a pályázatok benyújtása után nemcsak az ajánlókat, hanem magukat a pályázókat is felkeresik telefonon vagy személyesen, és megpróbálnak tisztázni bizonyos kérdéseket, ha szükséges, illetve a leíráson túli ismereteket, benyomásokat szerezni a pályázóról és a projekttervről.

A telefonbeszélgetés eredményét leírják és hozzátűzik a pályázathoz, majd ez a csomag megy a döntőbizottság elé.

A bizottság változó létszámú, a 2009 év végi körben öttagú volt. Állandó tagja a Groundswell vezetője és esetleg még egy-két munkatárs, ezen kívül meghívják más szervezetnél dolgozó segítőköt is. A bizottság felerészben volt GAS nyertesekből áll. Ez fő szempont.

Miután a bizottság tagjai elvállalták a közreműködést, egy összefoglaló táblázat kíséretében, megkapják a pályázatokat. A Groundswell kísérőlevelében arra kéri a bizottság tagjait, hogy az ülés előtt adjanak egy ideiglenes pontot (1-10 között), öt szempont alapján minden pályázatnak.

Ezek a szempontok:

- Milyen szükséglet van az adott tevékenységre, projektre
- Milyen várható hatása lesz az adott tevékenységnek
- Mennyire világos, érthető a tevékenység leírása
- Mennyire valószerű, életszerű, reális a tervezett projekt
- Mennyire kidolgozott, reális és felépített a költségvetés

Az ideiglenes pontozáson kívül az is feladatuk, hogy döntsék el (szintén ideiglenesen), hogy támogatják-e az adott pályázatot, valamint készüljenek szóbeli véleménnyel mindegyik pályázatról. Az ideiglenes pontszámot nem véletlenül hívják „ideiglenesnek”: az elnevezés kihangsúlyozza, hogy a bizottsági ülésen, vita után ez megváltoztatható, és talán arra is utal, hogy senki ne ragaszkodjon körömszakadtáig a pontjaihoz. Egyszóval a közös döntést helyezi előtérbe az egyénivel szemben.

Az ülésen minden pályázatot sorra vesznek. A tagok sorban bemondják a javasolt pontszámaikat és egy „igen” (=nyerjen), „nem” (ne nyerjen), vagy „talán” szavazatot, amit az ülés vezetője feljegyez egy nagy kartonpapírra.

Így kialakul egy még mindig ideiglenes, mindenki számára látható, a továbbiakban vitaalapként funkcionáló táblázat, amelyről talán már láthatóak a végeredmény körvonalai, de még minden megváltozhat.

Ezután új kör indul pályázonként, amelyben mindenki kifejti szóban a véleményét, itt a lehetőség a vitára. (A döntésekben a vezető komoly vitaerőt képviselt, amit ki is használt, sőt olykor nemtetszésének adott hangot egy-egy pontszámmal kapcsolatban, amelyet túl magasnak, vagy túl alacsonynak talált.)

A vélemények ütköztetése és megvitatása után még mindig az adott pályázatnál maradva egy gyors körkérdés hangzott el: ki-ki közölje végleges pontjait és szavazatait. (Elég sok módosítás született.)

Ezzel az ülés vége felé kialakul a végleges táblázat. Ezen először számba vették az „igeneket” és „nemeket”, ez adja elsősorban a végeredményt. Ha ez nem volt elég, az eredmény finomítható a pontszámok szerint.

A végén a teljes megítélt összeg összeszámolása után még egy egészen „puha vita” következett, ami arról szólt, hogy ez vagy az a projekt még hogyan férhetne be a nyertesek közé. (A költségvetés-farigcsálás egyébként nem jellemző.)

Ezzel véglegesen kialakult a nyertes projektek listája.

Az ülés után – a munkáért való megköszönő gesztusként – a Groundswell meghívja a bizottság résztvevőit ebédre egy környékbeli étterembe. Ez bevett hagyomány, még a GAS teljes menetrendjét leíró anyagban is szerepel. (A bizottság tagjai egyébként nem kapnak pénzt a döntésben való részvételükért.)

Ez az „eljárásrend” rendkívül részletes (18 oldal!), az elsőtől az utolsó lépésig minden benne van. Alaposságát jól jellemzi, hogy még olyan apró részletekre is figyelmeztet: „Időben foglalj asztalt az étteremben, mert különben nagyon kellemetlen lesz ott toporogni!”

Azon az ülésen egyébként, amelyiken én is részt vettem, nem jött össze az előzetes asztalfoglalás, úgyhogy valóban toporogtunk.

A GAS 47. körének pályázatai és a döntési folyamat végleges eredménye (szürkével jelöltem a nyerteseket)

	A projektterv rövid tartalma	Megítélt összeg	Pont (50-ből)	Igenek (5-ből)
1	Kozmetikus és manikűrös tréning fiatal nők számára (kommunikációs és szociális készségfejlesztéssel együtt)	700£	30	3
2	Humoros történelmi városnéző körutak szervezése turistáknak Brightonban.	650£	37	4
3	Olcsón használható lemezstúdió működtetése fiatalok számára, akik különben nem jutnának hozzá ilyen lehetőséghez. (Önkifejezés, addig sem az utcán vannak.)	641,27£	32	2
4	Kertészeti vállalkozás felépítése, felszerelése, amely a bristoliaknak olcsón végez majd el kertészeti munkákat.	700£	28	3
5	Egy hűtőre és egy fagyasztóra volna szükség egy (teljesen önkéntesen és ingyen működtetett) éjszakai melegedőben, ahol egyébként alkohol és drog (peer) tanácsadás is működik.	600£	38	5
6	Személyi és nyelvi asszisztencia biztosítása arab országokból érkező üzletemberek és más utazók számára (arab származású a pályázó is)	700£	26	1
7	Filmkészítés London squatter közösségeiről, majd közösségi vetítése squattereknek és a szomszédságukban élőknek. Cél a probléma-mentesebb együttélés.	467,38£	36	5
8	Bonzai-fák termesztése és eladása piacon (később több piacon) vállalkozás formájában.	469£	37	5
9	Traveller és squatter csapat szeretne lakhatási szövetkezetet létrehozni és működtetni részben saját maguk, részben mások számára	548,97£	35	4
10	Egy nappali melegedőt használó, 20 menedékkérő asszonyból álló társaság szeretné továbbfejleszteni a varró, kötő tevékenységüket. Maguknak és családjuknak, de piacra is termelnek. (Gépkarbantartás, anyagvásárlás, önképzés)	700£	41	5
11	Squatter csapat szeretne lakhatási nehézségekkel küzdők számára egy tanácsadó szolgálatot, információs pontot létrehozni.	700£	35	5
12	Volt hajléktalanok szeretnének jelenlegi szállólakóknak „tudatosságnövelő” és pszichés egészséget elősegítő foglalkozásokat csinálni. A fő célok egyike az izoláltság csökkentése.	700£	31	2
13	Iskola utáni (délutáni) erdőgazdálkodás és gyógynövényismereti oktatás 6-12 éves gyerekeknek. (Erdőbejárással és klubbal.)	700£	38	5
14	Munkaerő-piaci tréning munkanélküliek számára, kétnapos, saját módszerrel.	690£	25	1

15	Népszerűsítő videó készítése a Camden Callingről (egy Camden Town-i adománygyűjtő, önszervező szervezet) és éjszakai koncert szervezése.	700£	32	2
16	Kerékpár-központ létrehozása: kölcsönző, térképek, védőfelszerelések, háttérszerviz. Később szervezett biciklitúrák. (Mellékes cél a kerékpározás népszerűsítése.)	700£	23	1
17	IT alapú tréning menedékkérőknek és menekülteknek és más bizonytalan lakhatású embereknek. A számítógépes ismeretek erősítésén túl cél az izoláltság csökkentése is (magával a géphasználattal).	690£	37	5
18	10 hetes kurzus szervezése bizonytalan lakhatású nőknek: elsősegély, masszázs, gyógynövény (közösségfejlesztő hatással)	560£	36	5
19	Modellvasút klub létrehozása szálláshasználóknak. A cél a magányosság és az izoláltság csökkentése	700£	38	5

Fontos hozzátenni a pályázatokhoz annyit, hogy minden terv „hivatalos úton” gondolkozik, azaz a vállalkozások, a lakásszövetkezet, stb. bejegyzettek és könyveltek. Ez nem érdektelen gazdasági vagy a normakövetés szempontjából sem, én azonban a társadalmi integrációs vonatkozását emelném ki. Minden tapasztalat azt mutatja, hogy a hivatalos, bejelentett munka lényegesen jobban integrál, mint bármilyen „fekete” jövedelemtermelő tevékenység.

A döntés után értesítik mind a nyertes, mind a nem nyertes pályázókat, majd a pénz átutalása után elindulhatnak a vállalkozások.

A programok hossza 6 hónap, eddig kell a nyerteseknek kapcsolatban maradniuk a Groundswellel. A kapcsolat tulajdonképpen azt jelenti, hogy havonta egyszer a munkatársak egyike megkeresi őket telefonon és érdeklődik a projekt állásáról, a program végén pedig egy összefoglaló-monitorozó kérdőívet kell kitölteniük.

Ezek a minimális kapcsolattartási kötelezettségek, azonban menet közben bármikor megkereshető a Groundswell, ha a projekt megvalósítója annak szükségét érzi. Az ajánlóknak további kötelezettségeik is vannak. Azt is vállalniuk kell, hogy amennyiben azt tapasztalják, hogy az adott program más irányt venne a tervezetthez képest, a pénzt esetleg másra költenék, arról haladéktalanul értesíti a Groundswellt.

Három séta a londoni hajléktalan-ellátó rendszer dzsungelében

Az alábbiakban három valóságos és egyúttal szimbolikus séta leírása következik. Valóságos, hiszen valójában is bejártam nagy londoni városrészeket és szimbolikus annyiban, hogy ezeket a sétákat a hajléktalanság, a hajléktalan-segítés és a társadalmi jelenségek megfigyelése köré szerveztem, így a leírások a kutatómunkám egyéb eredményeit is összesítik.

Első séta

Amely során jártam egy nappali melegedőben, megismertem a londoni TBC szűrő busz működését és találkoztam egy outreach-workerrel

Find and Treat

A programot a Nemzeti Egészségügyi Szolgálat (National Health Service) működteti a Mozgó Szűrő Állomással (Mobile X-Ray Unit) közösen. Feladata a TBC által veszélyeztetett, de nehezen elérhető társadalmi csoportokhoz tartozó emberek felkutatása, szűrése és (minél gyorsabb) kezelése Londonban.

Fő célcsoportjaik:

- hajléktalanok (általában)
- utcán alvók
- szállólakók
- bizonytalan lakhatású emberek (sofa-surfing, ők nálunk kb. a szivességi lakáshasználók)
- ideiglenes tanácsi lakhatásban elhelyezett emberek
- börtönben lévők (elítéltek és vizsgálati fogságban lévők egyaránt)
- drog és alkoholproblémával küzdők
- utcai droghasználók (főként crack/kokain, heroin, amfetamin)
- prostituáltak

Az **MXR** csapatban TBC specialista nővérek, outreach segítők, radiográfusok és más szakemberek dolgoznak együtt annak érdekében, hogy minél hamarabb megtalálják és kezelésben részesítsék a TBC betegeket. A szolgálat nemcsak az egészségügyi szempontokat tartja szem előtt, teljes körű segítséget próbál ügyfeleinek nyújtani.

A szűrés eredménye azonnal megvan, monitoron, ott helyben megnézhető, és természetesen ki is nyomtatható, így nincs szükség laccímre, vagy egyéb szervezésre az eredmény visszajuttatásához, ami valószínűleg jócskán rontana a hatékonyságon.

Az **MXR** szűrőbusz évente több mint tízezer szűrést végez, kéthavonta tér vissza ugyanahhoz az intézményhez, tehát nagyjából hatvan állomása van London szerte.

Egy délután azt a megbízatást kaptam Steve-től, az egyik Groundswelles kollégától, hogy keressem fel a Groundswell egyik támogatott programját, a „**Find and Treat**”-et, személy szerint Davidot, aki a **St Pauls Church - Day Drop In**-ben várja az érkezésem (Onslow Square, Chelsea).

Steve a kezembe nyomott 35 fontot és egy átvételi elismervényt, és meghagyta, hogy ebből 20 font készpénzt adjak át Davidnek, valamint töltsük fel az Oyster kártyáját 15 fonttal. Ezek

után az átvételi elismervényt és az Oyster számlát vegyem magamhoz. Akkor is ragaszkodjak ehhez – figyelmeztetett Steve -, ha David esetleg erősködne, mondván: „majd később ő feltölti, én csak adjam oda a pénzt”.

David majd, tette hozzá Steve, tud mesélni és mutatni nekem sok mindent, ami érdekelhet...

Hónom alá kaptam a Groundswell közös használatú, vaskos London térképét, és útnak indultam. Könnyen odataláltam a megadott kis parkhoz, hosszanti végében egy templomhoz, ami előtt 8-10 ember ivott valami meleget műanyagpoharakból. A testtartás, a poharak kétkezes szorongatása, az összetartozás és idegenség keltette laza csoportosulás úgy látszik félreismerhetetlenül nemzetközi: azonnal tudtam, hogy jó helyen járok. Közvetlenül a templom előtt ácsorogtak. Ennyire céltalanul nálunk csak a násznép ácsorog egy templom előtt. Rájöttem, hogy alighanem a templom, maga a Day Drop-In⁵.

Megálltam pár méterre és felhívtam mobilon Davidet (Steve-nek ez volt a kérése) és megkértem, hogy jöjjön ki a melegedő elé.

Mire befejeztük a beszélgetést, már egymás mellett álltunk, amin jó mulattunk.

David egy londoni születésű, 32 év körüli fekete férfi, bár a „fazon” kifejezés jobban illik rá. Úgy került kapcsolatba a Groundswellel, hogy korábban maga is droghasználó és TBC-s volt, két éves hosszú betegség és féléves nehéz gyógyulás után már egészséges. Most outreach⁶ munkát végez.

David láthatóan ad magára, bár eleganciája kissé csalé, talán az egy-két számmal nagyobb kabát miatt. (Mint a kapott, vagy szerzett kabátok oly gyakran.) A kalapja érezhetően fontos identitásképző felszerelés volt, gyakran hordanak itt ilyesmit a feketék. A kalap alól hátul laza csomókban raszta-kötegek bukkantak elő.

Szóval ez alól a kalap alól mosolygott elő David, akit a személyes bemutatkozás után megkértem, hogy jöjjön el velem, vissza a metróállomáshoz, hogy

⁵ Nappali melegedő, ahova csak úgy be lehet menni

⁶ Utcai vagy terepmunkás

elvégezhezzük a kártyafeltöltést. (Úgy tűnt a tekintetéből, hogy átvillant az agyán egy röpke másodpercig, hogy azt a pénzt másra is költhetné, de én megelőzvé a próbálkozást megmondtam neki, hogy sajnos nekem szükségem van a számlára. Végül nem ellenkezett. Elbattyogtunk, közbe rákérdeztem magyarországi múltjára (Steve említette, hogy járt nálunk.) El is mesélte, hogy évekkel ezelőtt kétszer egy hónapot töltött Kaposváron, ahol volt egy barátnője is. (Kb. Képosouhh nak ejtette, de megfejtettük.)

David elég határozottan, kissé feminin agresszivitással tülekedett át az autók között, nem nagyon tartott be szabályokat, nem keresett zebrát, ott ment át, ahol neki tetszett – én pedig utána. Ha megállásra tudta bírni az autót, akkor átmentünk előtte, ha nem, akkor elengedte. „Ki az erősebb” elven közlekedett, amit eddig főleg „nihilista-balhész” volt állami gondozottaknál láttam. El tudom róla képzelni, hogy korábban, vagy talán mostanában is „gázos alak” olykor. Útközben kedélyesen elbeszélgettünk.

Miután elintéztük a pénzügyeket, megkérdeztem Davidet, megmutatná-e a szűrőbuszt és a melegedőt is, ha visszakísérném. Szívesen vállalkozott rá. (Addigra tulajdonképpen egészen jóban lettünk. A pénzügyek nyomasztó terhe mindkettőnk válláról lekerült. David, zsebében a 20 fonttal, Oyster-kártyáján a 15-tel, én a zsebemben a mindkettőről szóló igazolással, már megszűntünk üzletfeleknek lenni, egyszerűen csak két ember voltunk, akik aznap jól végezték a dolgukat. Útközben túl lettünk a fekete, a fehér és David kifejezésével élve: a „banana” színű lányok erényeinek méltatásán is.)

A visszaúton a hajléktalanügyi saját és egyéb tapasztalatairól faggattam. Elmondta, hogy itt, Londonban elsősorban a drog lecsúszás fő oka, a hajléktalanok több mint fele drogos, nagyon súlyosak a kapcsolati problémák, és Nyugat-Európában itt a legmagasabb a TBC-sek aránya. Ő maga outreach-workerként havi négy alkalommal dolgozik a Find and Treat programban. A feladata közterületen és szállásokon terjeszteni a TBC-ről szóló ismereteket, információkat és népszerűsíteni a szűrőbuszt. Ezen kívül előadásokat is tart szállókon ugyanebben a témában.

St Paul's Church - Day Drop In

Amikor Daviddal visszaértünk a melegedőbe, úgy lépett be, mint egy büszke tulajdonos a gyárába, fennhangon magyarázni és széles mozdulatokkal mutogatni kezdett. Jó darabig nem akarta meghallani, hogy az ügyeletes neki (nekünk) szól: „Hová megyünk? Fel kell írnia a nevünket! És különben is...!” Az ügyeletes asztala nagyjából ott volt, ahol a hátsó sorok kezdődtek valaha a templomban, kissé oldalt. Ő is ugyanolyan, egyszerű négyzet felületű asztalnál ült, mint amilyenek mellett a kliensek. Mint később kiderült, minden egyéb

tevékenység is ilyen asztalok mellett zajlott a melegedőben. Ez talán lényegtelennek tűnik, talán az is, ám mindenképpen valami olyasmit üzent: „Nem tartjuk magunkat különbnek nálatok!”

Az ügyeletes szölongatása közben Daviden ugyanazt a feszültséget láttam, amit már oly annyiszor, amikor valaki már segítő, de még félig meddig kliens is, legalábbis az énképében nagy a zavar. Főleg, ha „forró az identifikációs szituáció.” Ez az volt. Pár – hosszúnak tűnő – másodperc után kénytelen volt „meghallani” a szólítást, az ügyeletes asztalához lépett, és a kitűzőjét mutatta: amennyiben ő a szűrőbusz munkatársa, nem kliens. Próbált kollégaként bánni az ügyeletessel. Ő viszont udvariasan, némi baráti fensőbbségességgel letorkolta: „mondja csak meg szépen a nevét”. „És a barátja is mondja meg”: ez én voltam. Megmondtuk. Az ügyeletes láthatóan nem tekintette őt segítőnek, amitől David eléggé le volt törve. Én viszont felvillanyozódtam, mert közben rájöttem, hogy itt most kliens lettem! A szintén fekete, enyhén foghíjas ügyeletes csak a keresztnévünket kérdezte, beírta egy füzetbe a többi keresztnév alá. (Más nem is volt a füzetben, csak a keresztnévek hosszú oszlopa.) Aztán a neveinket egy piros filctollal, két kis darab papírra írta, amit a kabátunkra ragasztottunk, mint mindenki más a melegedőben. Az ügyeletes mellén is pontosan ugyanolyan cetlin, pontosan ugyanazzal a filccel írva szerepelt a neve: David. (Szintén.)

Szóval „Peter” lettem, csupán ennyi. Mostantól pont azt kapom – gondoltam – amit egy a St Paul’s Church - Day Drop In-ba betérő bármelyik idegen.

Az ügyeletes megkérdezte, hogy ennénk-e. Én, szívesen! – mondtam. David nem evett, de engem – hogy egy kicsit visszataláljon a nyájas vendéglátó szerepébe, mint kvázi házigazda kísért a tálaló asztalokhoz.

Nagyjából 5-6 méter hosszan voltak összetolva a (már említett, egyforma) kockaasztalok, fehér terítővel leterítve. (Az a terítő valamit visszacsempészett a templomi hangulatból.) Az asztalok mögött egy 28 év körüli, kedvesen mosolygó fehér nő, Karen (ez volt a blúzán olvasható) állt merőkanállal a kezében és megszólította „Petert”, mit kér.

Peter mindentől kért.

Végül egy nagy fehér tányérral távoztam, amiben sajtos-húsos tészta volt, mellette két szelet fokhagymás vajás kenyér (csak kettőt kértem, de kaphattam volna többet is) és a tetején egy óriási adag saláta (répa, és különböző zöldfélék olajos-fűszeres öntettel).

Lehet, hogy rosszul festettem, mert az ételosztó lány jól belemarkolt (kesztyűs kézzel) és ellentmondást nem tűrően felhalmozta a salátát tányéromra.

A bánásmód olyan volt, mintha egy baráti kerti partin szolgált volna ki olyasvalaki, akit személyesen nem ismerek ugyan, de ő tudja, hogy nyilván egy barát barátja lehetek.

„Peter”-nek eszébe se jutott, hogy ő egy „kliens”, sokkal inkább, jóleső befogadottság érzése volt. Sőt, egy kicsit, „kivételezett vendég” érzése is. Mintha itt azt akarnák, hogy legyek ámbátor akárki, lakjak jól, és érezzem jól magam.

Leültem egy asztalhoz, David is velem jött, de hamarosan felpattant, hogy körülnéz. (Keresett valakiket.)

Szóval, egyedül maradtam az asztalnál: „Peter”.

Nemsokára mellém telepedtek még ketten, külön-külön, egymás számára is ismeretlenek. Az egyikük odamarrantott valamit – nem értettem: visszamarrantottam valami hasonló hangulatút, mint az övé. Többet nem beszélünk. A két asztalpartnerem egymással sem. Mindketten teljesen hétköznapi, rendes állapotú ruhában voltak, az utcán nem állapíthattam volna meg róluk, hogy egy ilyen helyen ebédelnek. Az egyetlen árulkodó jel a viszonylag nagyobb táská volt, de az utcán nyilván ez nem feltűnő.

Az étel kiváló volt, ráadásul igazi energia és vitaminbomba. Evés közben (teljesen legitímen) szét tudtam nézni alaposabban.

St. Paul’s Day Drop In egy (nem is kicsi) templom teljes területén van berendezve, asztalokkal és székekkel és egyéb ülőalkalmatosságokkal. Semmilyen szokásos templomi tárgyat nem hagytak meg: csupán a tér, és az elpusztíthatatlan templomi aura maradt meg. A főhajóban nagyjából 12 nagyobb asztal volt, a már emlegetett kockaasztalokból összeállítva, összesen körülbelül 80 ülőhellyel. Egy-egy asztalnál legfeljebb ketten hárman ültek, ettek vagy már csak üldögéltek. Általában nem szóltak egymáshoz. A mellettem lévő asztalnál fel is tűnt, hogy élénk beszélgetés folyik, két segítő (egy fiú és egy lány, 25 körüliek) beszélgetett két férfival, valamilyen papírokat töltöttek ki éppen. (Gondolom, engem is megszólítottak volna, ha tovább maradok, esetleg ha másnap is visszajövök...)

A mellékhajókban (bár nem volt a hajók között oszlopsor, csak a valaha volt oltárok rendezték a teret hajókba) kényelmesebb kanapék, szófák, egy-egy kisebb asztal. (Ez még legalább 40 ilyen-olyan ülőhelyet jelentett.) Ezekben a helyeken nem evett senki, kisebb társaságok, de főként magányos pihenők ücsörögtek itt is.

A helyiségben nagyjából 60 ember lehetett összesen, szétszóródva a nagy és magas térben. Nem volt zsúfoltság. A vendégek túlnyomó többsége 45 körüli, magányos férfi, pontosan, ahogy nálunk.

A segítőik összesen nyolcan voltak jelen! Hárman az ételosztással és tányérmosogatással foglalkoztak, ketten a főhajóban lévő étkezőasztal egyikénél beszélgettek (akiket már

említettem) ketten a bejárat mellett egy pultféleség mögött álltak, információs füzetek és szórólapok között. És végül (az ügyeletes) David. Egyedül ő volt fekete. A többiek mind 25-30 körüli fehér fiatalok, kivéve az egyikük, egy 50 körüli férfi.

Nézelődésem közepette David visszatért, nem találta meg, akiket keresett.

Eszembe jutott, hogy talán zavaros helyzetet teremthetett számára az is, hogy együtt mutakozzon valakivel, aki a Drop In-ben ebédel. (Miközben házigazdaként akarja az illetőt körbevezetni.) Nem könnyű dolgok ezek...

Az adag akkora volt, hogy nem tudtam megenni. A tányérommal egy szélső asztalhoz irányítottak, itt volt egy szemetes a maradéknak, és egy asztal mosogatódézsával. Itt az 50 körüli férfi várta a tányérokot és evőeszközöket.

Kifelé menet az ételosztó asztalok előtt haladtam el, ahol Karen némi fánkot próbált rám tukmálni. Én jeleztem, hogy már nem tudok többet enni. Ő játékosan ógott-mógott egy kicsit: ahogyan igazi háziasszonyok szoktak, amikor a vendég nem kér desszertet.

Peter melengető energiákkal távozott a Drop In-ből!

Az MXR szűrőbusz a templom előtt állt. Kifelé menet David ezt is megmutatta.

A buszban egyszerre ketten teljesítenek szolgálatot: a már emlegetett, TBC-re szakosodott nővér és a sofőr. (Részletek feljebb, a keretes részben.)

Már menet közben is több dolog motoszkált a fejemben a látottakkal kapcsolatban.

Ahogy az már a Groundswell belső munkatársainál is látszott, úgy tűnik, a kliensből segítővé válás még itt Londonban, alapvetően befogadó és barátságos segítői attitűdök mellett sem egyszerű.

Ha tetszik, ha nem, a segítő és a kliens egy hatalmi struktúra két végén helyezkedik el, amiben a szerepek egymást határozzák meg. Nagyon nehéz az átmenet egyikből a másikba, komoly pszichés csapdahelyzetekkel. David-en (és másokon is korábban Magyarországon) többször láttam, hogy a két szerep között a semmiben lebeg. Pillanatok alatt vissza tud zuhanni a kliens szerepbe, ahonnan aztán – kompenzációképpen – túl nagyot ugrik a segítőibe, és csak túljátssza azt.

„Az vagy, akinek a környezeted tart?!”

Ha a segítői énkép krízisbe kerül, a legegyszerűbb és leggyorsabb, mondhatni instant megoldás a hatalom kifejezésre juttatása a kliensek fölött. (Példák ezreit ismerjük.)

A Day Drop In-ben a saját bőrömön is megtapasztalhattam, hogy a befogadó közeg valóban komoly energiákat adhat egy hajléktalan embernek: jobb kedvvel, nagyobb önbizalommal, az értékes ember önképével távozik egy ilyen helyről, ami ki is tart egy darabig. Azt pedig tudjuk, hogy az az ember, akinek nagyobb az önbizalma, értékesebbnek érzi magát, hatékonyabban működik a világban: könnyebben éli meg a konfliktusait, türelmesebb a párkapcsolatában, jobb hatást kelt egy munkáltatóban, sőt kevésbé szorul szorongásoldó szerek használatára is. (Ha valaki nem venné észre, ezek a hajléktalanná válás fő okai voltak.) Sőt az ember, aki ilyenben részesül, kevésbé haragszik majd a világra és önmagára.

Meg vagyok róla győződve, hogy amikor bántalmaznak, megvernek, megkéselnek egy segítő, akkor abban többnyire komoly szerepe van annak, hogy más segítő (vagy esetleg ő maga) befogadó és elfogadó attitűd helyett méltánytalan, megalázó, elutasító módon viselkedtek.

Ez a viselkedés ugyanis alacsony önértékelést, szorongást, ön- és közgyűlöletet kelt. Ilyen érzésekkel nem lehet boldogulni a világban.

Ilyen körülmények között, a bántalmazás vagy a segítő felé megnyilvánuló agresszió álló feszültség más formája, talán gyorsan, talán lassan gyűlik össze, egy hét alatt, vagy 10 év alatt telik be a pohár! Mindez csak egyéni habitus kérdése.

Tulajdonképpen, amikor egy segítő elutasító, hatalmaskodó attitűdöt tanúsít a kliensei iránt, akkor nemcsak magukat a klienseket sérti meg és veti vissza esetleges próbálkozásaikban, hanem más segítőket is veszélybe sodor, a keletkezett feszültséget ugyanis a kliensek tovább

viszik. És a mai magyarországi ügyfélfogadási helyzetekben az egyik segítő csak olyan, mint a másik. Egyszóval érdemes elgondolkodni azon, hogy valójában talán egymást veretik meg a szociális munkások.

A befogadó attitűd, az odaforduló, kedves bánásmód társadalmi hasznossága nem mérhető közvetlenül, ráadásul rendkívül összetett lelki és értelmi folyamat ahhoz, hogy munkaköri leírásokban tegyék kötelezővé, és valószínűleg nem tehető normatív módon finanszírozottá sem. Hosszú távon azonban bizonyos, hogy óriási eredmények érhetőek el így.

Végül Daviddal együtt indultunk a metró felé, sőt aztán néhány megállót is együtt tettünk meg.

Közben ő a magyarországi helyzetről érdeklődött, én a londoniról. (A szavaiból, ismereteiből úgy tűnt, hogy egészen „kiképződött” mint segítő.) A saját tapasztalatokon túl – amit a Groundswell annyira fontosnak tart - számokat, tendenciákat is tudott mondani. Abban megegyeztünk, hogy mindenképpen komoly lelki problémák állnak a hajléktalanság háttérben. Ezt az ismeretet David a saját tapasztalatából merítette. Már régóta jár pszichoterápiára és még jár is egy darabig. De úgy érzi, használ.

A metrón még egy kicsit elcsevegtünk erről-arról és egy picit még faggattam arról, hogy mit is csinált ő Magyarországon, de annál többet, hogy barátnője volt ott, nem tudtam meg.

A magyar nyelvből, hosszas agyutakodás után, csak kaposvári „volt apósa” szavait tudta felidézni:

”Dzsiere fiám, idzsal egy kis palinkat”

De ez már egy másik történet, talán a Kaposvári családsegítő irattárába vezetnek nyomok...

Második séta

Amely során megpróbáltam hólabda módszerrel felgöngyöltetni valamennyit a londoni hajléktalan-ellátás szövevényes együttműködési hálózatából, valamint kideríteni a titkot: hogyan (és miért) hajtja végre Steve Scott az Egyesült Királyság kormányprogramját.

A Providence Row Housing Association

A **PRHA** az Egyesült Királyság egyik legrégebbi hajléktalan embereket segítő szervezete. 1860-ban alapította egy katolikus pap, Daniel Gilbert atya, aki különösen a szívében viselte az akkori kelet-londoni, ijesztően nyomorúságos állapotokat. A szervezet ma is elsősorban kelet-Londonban, ezen belül is főleg **Tower Hamlets Borough-ban** fejt ki a tevékenységét, ami még mindig a legszegényebb városrészek egyike. A **PRHA** a hajléktalan emberek segítésének minden területén jelen van, az egészségügyi és pszichiátriai segítségnyújtástól, a lakhatási tanácsadáson és utcai munkán keresztül a hajléktalanszállók működtetéséig.

A **PRHA**-nak összesen 500 férőhelye van, melyeknek felét korábban utcán élőknek tartják fenn.

A szervezet – különösen magyarországi szemmel nézve – ősrégi, az épületei javarészt az elmúlt 15 évben épültek, vagy ezek át komolyabb felújításon. Célcsoportjuk sokkal szélesebb, mint egy magyarországi szállóé (mint ahogyan a brit homeless fogalom is jóval tágabb, mint a magyar „hajléktalan”).

A **PRHA** célcsoportjának tekinti a hajléktalanság veszélyében élőket is, külön nevesítve a hosszabb ideig kórházban lévőket, a pszichiátriai betegeket és az igazságszolgáltatással kapcsolatba kerülőket. A szervezet fontosnak tartja a kliensei készség- és képességfejlesztését, mégpedig célirányosan kiút irányába! A félbehagyott iskolák (sok ilyen van) befejezhetőek a **PRHA** segítségével, munkatapasztalat szerezhető az intézmény keretein belül (önkéntes vagy akár fizetett is), háztartásvezetési – lakásmenedzselési készségek szerezhetőek. Minden bekerülő új lakóval személyre szabott cselekvési tervet készítenek, amelyet meghatározott időszakonként felülvizsgálunk, és amelynek fontos része a továbblépés.

A heti rendes intézmény-látogatásom keretében Kíram, az egyik Groundswelles kolléga, egy találkozót szervezett nekem Steve Scottal, aki mindnyájuk szerint kiváló ember és „idegenvezető” (ez aztán be is bizonyosodott), oszlopos tagja a hajléktalan-ügynek, és a **Providence Row Housing Association (PRHA)** igazgatósági tagja. Ő majd elvisz engem két hostelbe, ezek közül a második egy wet hostel! (Amire én külön kíváncsi voltam!)

A találkozóra Liverpool Streeti Vasútállomás 10. vágányához kellett mennem. Egy másik

Groundswelles kolléga, Jimmy Carlson, az alapító tagok egyike, körülírta nekem Stevet, hogy felismerjem: bajuszos, kissé megtermett, pocakos, hosszú hajú illető. (Jimmy és Steve régi barátok, kölcsönös tisztelettel beszéltek egymásról, úgy is, mint hajléktalanügyi (veterán) harcostársak.)

A találkozás helyszíne, a szállásomhoz képest, belső London másik felén volt, bő félórás metrózással értem oda. (Útközben tanúja lehettem annak is, hogyan bánik a **Transport for London** a látássérült emberekkel. Ez sokat elárul egy társadalomról. (A részleteket lásd a zárógondolatok között))

A Liverpool Street megálló egy nagy csomópont, ahol a három metróvonal fut össze a vasúttal. Ezzel együtt viszonylag gyorsan megtaláltam a keresett 10. vágányt, még tíz perccel hamarabb is értem oda.

Tébláboltam, nézelődtem, egy másik alak is hasonlóan viselkedett nem messze tőlem, de se bajszos, se hosszú hajú, sőt még pocakos, vagy testes sem volt. Pár perccel később azért rákérdeztem. Ő volt Steve. (Bizonyára régen találkoztak már Jimmyvel...)

Steve inkább egy kissé sápatag, borostás, érzésem szerint aktuálisan másnapossággal küzdő férfi (később elárulta, hogy 51 éves). Kalapja alól őszes hajtincsek buktak elő rendezetlenül. Az első pillanatban kiderült, hogy rendkívül kellemes, megnyerő személyiség. Igen jó kedélyű, szeret harsányan nevetni. Olyankor vidáman csillog kék szeme és az első nyolc-tíz műfogát rögzítő fémhuzal.

Gyalog indultunk belső-kelet-Londonból a még keletibb részekbe. Hátunk mögött párszáz méterrel magasodott a londoniak között „erotikus savanyú uborka” néven elhíresült Swiss RE biztosító székháza. Útközben igazán jól elbeszélgettünk, Steve nagyon segítőkésznek bizonyult, sőt a magyarországi helyzet is érdekelte. Elmondta, hogy mi most a „gazdagság” és „szegénység” határvonalán járunk, és a szegényebb részek irányába haladunk. Ott van az a két **PRHA** szálló, amelyeket megmutat majd nekem. Elmondta, hogy ő elsősorban a **PRHA The Sky's The Limit** elnevezésű projektjében dolgozik, és ő maga is „nehéz éveken ment át”. Igen szívesen kérdeztem volna személyes történetéről, megpróbáltam tapintatosan közelíteni a témához, hogy legyen lehetősége kihátrálni belőle anélkül, hogy ez megártana a kapcsolatunknak. Kihátrált. Én pedig annyiban hagytam. Talán legközelebb, ha találkozunk... - gondoltam. (De nem volt legközelebb.)

Amikor rákérdeztem, hogy pontosan mivel foglalkozik, őszinte kérdő tekintettel nézett maga elé egy pár másodpercig, valami olyasmit mormogott a (nem létező) bajusza alá, hogy nehéz azt elmagyarázni... Végül elmesélte a The Sky's the Limit rövid történetét.

Jó egy-másfél kilométert gyalogoltunk, közben egyre nyilvánvalóbbakká váltak a szegénység nyomai: kopottas sorházak, amelyeken látszott, hogy belül nagyon kicsi lakások vannak, üres telkek, illetve mindenféle óriási vasállványzatok, amelyeknek többségéről nem tudtam megállapítani, hogy a vége, vagy a kezdete valamilyen ipartelepnek, gyárépületnek, termelőegységnek. Az

The Sky's the Limit

A projekt 2006. novemberben indult, azért, hogy a **PRHA** intézményekben egy kicsit felpezsdítse az életet, pontosabban a lakók aktivitását. A munkatársak és a lakók együtt vezetik. Az alakulás után nemsokára kérdőívvel fordultak a szervezet mintegy 500 lakójához, amelyben választ kértek arra, hogy milyen irányban „aktivizálnának” szívesebben: három lehetőséget ajánlottak fel a kérdőívben: **Engagement** (elfoglaltság), **Training** (tréning) és **Employment** (munka). A projekt fedőneve ezért: **ETE**.

Sem a kérdésekre való felelet, sem az „aktivizálódás” nem volt kötelező, de a túlnyomó többség mégis kitöltötte a kérdőívet és részt is vesz a programban. Azóta az új beköltözők rögtön kapnak is egy „The Sky's The Limit” programfüzetet (a projekt leírása, konkrét lehetőségek, címek stb.)

Az **Elfoglaltság** tulajdonképpen bármit jelenthet. Lehet valamilyen saját projekt, a **PRHA**-ban kifejtett aktivitás, vagy részvétel a helyi (Tower Hamlets Borough) hajléktalan szektorán belül már működő projektek valamelyikében. Ezekből rengeteg van: nyelvkurzusok, színház, különböző újságok, jóga, túracsoport, főzés stb.

A **Tréning** lehet munkával és nem munkával kapcsolatos, de itt azért elsősorú példaként a továbblépést, továbbköltözést célzó tréningeket említik meg, amelyre helyben is, de akár más szolgáltatóhoz is járhat a PRHA szállólakó.

A PRHA drog, alkohol, elsősegély, számítógép, egészség, „kiköltözési” tréningeket működtet.

A **Munka** jelenthet formális vagy informális önkéntes munkát. A PRHA megajánlott erre a célra néhány projektasszisztensi feladatot (többek között az **ETE** lehetőségek gyűjtése), de másik 10 (helyi) szolgáltatóval is megegyeztek, hogy fogadják az önkénteseiket. Emellett a kiterjedt PRHA intézményrendszer épületeinek karbantartásában is lehet önkéntes munkát végezni. (Ez, többek között, nagyon jól illeszkedik a munkagyakorlatszerzés vagy készségfejlesztés / megőrzés területére. A munkatapasztalat-szerzés sokkal nagyobb értéket képvisel Angliában, mint Magyarországon, ugyanis ugyanannyit ér a munkaerőpiacon, mint a szerzett papírok.

mindenesetre látszott, hogy a környék átalakulóban van, talán funkcióváltáson megy keresztül. Elég sok darut is láttam távolabb, mindenfelé. Steve azt mondta, hogy ezen a környéken lesz az olimpia több főépülete.

Út közben a magyarországi és az angliai helyzetről kérdeztük egymást. Ő elszörnyülködött azon, hogy nálunk mennyi az utcán élő ember. Náluk nagyon lecsökkent az utcán élők száma

az utóbbi években – mondta. Amikor megkérdeztem a véleményét a hajléktalanügyi kormányprogramról (amiben ezek részben eredmények, részben tervek szintjén pontosan le vannak írva), azt mondta: „az borzasztó”, ne is kérdezzem róla! Minden évben változik, jönnek-mennek a képviselők – változik a program. Valamit elterveznek és hopp, már mást kell csinálni. (Azt hiszem ő a **Supporting People** program helyi megvalósítására gondolt.) Mondom erre: Nálunk nem változik, mert nincs is kormányprogram – ezen (bár Magyarországnak kevésbé vicces) jót neveltünk...

Megérkeztünk az első helyre, a **Hackney Road Project**hez. Ez egy átmeneti szálló, amihez – még mindig az „ideiglenes elhelyezés” keretében lakások is tartoznak. Nagyon kedvesen fogadtak minket. Látszott, hogy Steve-t jól ismerik, kedvelik, viccelődős – évődős kapcsolatban vannak vele. (Persze, én bejöhettek, de ő nem... hehehe..., mondták az ügyeletesek...)

Supporting People

(röviden)

2003 áprilisában indult a **SP** kormányprogram, amely végrehajtásának felelőse nem kisebb tekintély, mint a **miniszterelnök-helyettes**.

A program a **sebezhető helyzetű társadalmi csoportok** segítségét tűzte ki célul, elsősorban azt, hogy az önálló élet, és lakhatás minél több ember számára legyen lehetséges: **fenntartható vagy visszaszerezhető**.

Ezek között az **effektív hajléktalanoké** az egyik, de nem az egyetlen csoport. Igen hangsúlyos a megelőzés, tulajdonképpen úgy tűnik, hogy ennek a gondolatnak a mentén térképezték fel ezeket a bizonyos sérülékeny társadalmi csoportokat:

- hajléktalanok, utcán élők
- börtönviseltek (bekerülők, bennlévők, kijövők)
- pszichiátriai betegek és más fogyatékkal küzdők
- lakáson belüli erőszak veszélyében élők
- alkohol és droproblémával élők
- fiatalok szülők
- idősek
- veszélyeztetett fiatalok
- HIV és AIDS fertőzöttek
- tanulási nehézséggel küzdők
- travellerek
- otthontalan családok

A Supporting People kezdeményezés a hajléktalanügyi törvénycikkkel összhangban kötelezi a megyéket és a boroughokat, hogy helyi hajléktalanügyi stratégiát készítsenek és létrehozzák azt az alakulatot is, amelyik ennek a SP program végrehajtásáról gondoskodik. Ez London Borough Towers Hamletben a **Tower Hamlets Housing Options and Support Team (HOST)**, amely a helyi hajléktalan-ellátást koordinálja.

A PRHA - Hackney Road Projectje

A projekt a **Peabody Trust** tulajdona, a PRHA pedig a működtető.

A szálló részleg (8 férőhely) és a self contained lakások (24 férőhely) tulajdonképpen külön intézmények (a hirdetésekben is külön projektként „**Hackney Road Hostel**” és „**Hackney Road Flats**” futnak, de valójában nagyon is összetartoznak. A lakásokba költözők többsége a szállóról jön. (mindemellett nem kötelező és kizárólagos ez az útvonal. Mindkettőbe a már említett **HOSThoz (Tower Hamlets Housing Options and Support Team)** beadott jelentkezés után lehet bekerülni.

Az intézménybe olyan 18 és 65 év közötti, egyedülálló, utcai múlttal rendelkező, drog /alkoholproblémával küszködő hajléktalan embereket várnak, akiknek valamilyen kapcsolatuk van Tower Hamlets Borough-hoz. Rövid várólistájuk van, most éppen 3 fő vár a hostel részre.

A hostelben minimum 1 éjszaka, maximum 6 hónap, a lakásrészlegen minimum 6 hónap, maximum 24 hónapig lehet lakni. A továbblépésen már az „első pillanattól” intenzíven dolgoznak. Minden beköltözővel személyre szabott cselekvési tervet készít közösen a **key workere** (esetkezelő szociális munkás), aminek a továbblépés szerves része. Ezt legfeljebb negyedévenként felülvizsgálják. Az intézményben vannak külön lakhatásra, foglalkoztatásra, és drog/alkohol ügyekre szakosodott munkatársak.

A lakhatási szociális munkás és az esetkezelő közösen segíti a lakót a továbblépés megtalálásában. A külső lehetőségek keresése, a folyamatos támogatás, valamint a 6 hónapos utánkövetés (további segítségnyújtással) a feladatuk. A The Sky's the Limit által működtetett kiköltözési csoport is van itt, amelyet a már korábban kiköltözött lakók vezetnek

A szállódíj: 18,71 £ hetente. Ebben a reggeli és meleg vacsora is benne van.

A lakások használata csupán heti 2,36 £, viszont itt fizetni kell a valós (külön lakásonként mért) áram és gázfogyasztást is. A lakáshasználók maguk gondoskodnak az étkezésükről.

Összesen 13 főállású munkatárs dolgozik a (két) projektben, az összesen 37 lakóval.

Mindkét részen lehet látogatót fogadni, de a hostelben nem aludhat ott senki a lakónál. A lakásban (ahol a lakóknak saját kulcsuk van) ez is lehetséges. A key worker beleegyezésével maximum heti 3 alkalommal alhat ott más is. A beköltözni kívánó párokat figyelmeztetik is arra, hogy itt nem tudnak együtt lakni, mert mindenkinek külön lakása van...

Az utcán élők fogadása itt fontos szempont: a lakásokban kutya is lakhat (lakásonként legfeljebb 3). Dohányozni és alkoholt fogyasztani szabad, de csak a saját szobákban. Havonta tartanak lakógyűlést.

Az ügyeletesi fülkét a rácsos-kapus bejárat után pár méterrel jobbra találtuk, benne 3 segítő, két nő és egy férfi, mindhárman feketék és körülbelül harminc-harmincöt évesek. A fülke kb. 10 nm-es üvegfalú helyiség, belülről minden külső mozgás látható, mind a szálló, mint a lakások irányában. De ez nem megfigyelő-helyiség csupán, itt van berendezve a segítők irodája. A férfi jött elénk, kinyitotta a két zárral bezárt ajtót. Steve elmagyarázta nekik, hogy mit akarunk, mire ő nagyon szívélyesen – de egy kicsit sietősen – körbevezetett.

A szálló eredetileg is láthatóan valami hasonló funkciót töltött be, de azért rákérdeztem, mi volt régebben. Az épület korábban idősek otthona volt, de megszüntették, mert „nem jól

végezték a munkájukat” – mondta az ügyeletes. Ebbe ennél mélyebben nem mentünk bele, de mégis szöveget ütött a fejembe, hogy mennyire egyszerűen és praktikus hangzik ez így...

A hostel rész az utcafronton, a lakások egy kisebb kétemeletes sorházacskában az udvaron vannak. A hostel részleg is kétemeletes, emeletenként két szoba, mindegyikben ketten laknak. Két szobához tartozik egy fürdőszoba. Az utcáról egy bejárat vezet a szállóhoz és a lakásokhoz, az

A Peabody Trust

A **PT** az egyik legrégebb és legnagyobb kakásszövetkezet Londonban. 1862-ben alapította egy Londonba talapült amerikai bankár és diplomata, George Peabody. Jelenleg 19.000 ingatlan áll az szövetkezet tulajdonában

a bizonyos rácsos kapus. Aztán viszont, az ügyeletesek fülkénél kettéválk az út, és a főbejáraton kívül nincs is közös terület. Az ügyeletesek mindkét forgalmat belátják, a hostel lakóinak le is kell náluk jelentkezni, de a lakásban lakókat is ők engedik be egy újabb (belső) rácsos kapun keresztül. Ugyan nem csak a hostel lakói kerülhetnek a lakásokba, aki viszont a szállóra kerül, annak legalább 6 hetet el is kell töltenie itt a lakásba költözés előtt. Így tulajdonképpen a hostel bizonyos értelemben előzetes zsilip intézmény a lakásba költözés előtt. Erről az időszakról azt mondták, hogy „intenzív tisztulási időszak, intenzív szociális munkával”. A várakozás persze sokkal hosszabb is lehet, a lakások megüresedésének ütemében. Egészen változó hosszúságú mind a hostelben, mind később a lakásokban tartózkodás ideje is, nem tudtak megfogalmazni átlagos időhosszt. Annyit mondtak, hogy van, aki évekig lakik a self-contained lakásokban, míg állandó elhelyezéshez jut. (A szabályok szerint legfeljebb két évig lehet...)

Az szálló épületében több közös tér is van: tv szoba, számítógépszoba, étkező, és egy bizonyos „higgadó szoba”, ami túlzottan berúgott / bedrogozott és begőzölt állapotokban lévő lakókra van kitalálva.

Innen Steve irodájába mentünk egy kávéra (neki pedig meg kellett néznie az íméleit). Az iroda egy pár utcára lévő lakóház harmadik emeletén van. A házban sok kicsi, tanácsi bérlakás van. Elég lelakott, kopottas, rideg. Érezhetően szegények laknak itt. A lépcsőház, a folyosók tisztának tündek, de minden régi, kopott. A vörösesbarnás, színében foltos linóleum és a régen festett, ma már piszkosfehér falak. A folyosón egészen közel sorakoztak egymáshoz az ajtók, amelyből következtetni lehetett arra, hogy extrémén kicsi lakások lehetnek mögöttük.

Mivel Steve irodája egy ilyen kis lakásban van, betekintést nyerhettem alaposabban is az egyikbe. Miután kinyitotta a három zárat, megkérdeztem, hogy ennyire veszélyes-e a környék. Ő azt felelte, még soha nem történt semmi, de azért jobb vigyázni.

Ezután egy kb. 1 négyzetméteres belépőben találtuk magunkat, ahonnan egy nagyon kicsi zuhanyzóhelység nyílt wc-vel és egy kicsi főzőfülke (ebbe csak belépni lehetett, ajtóra nem pazarolták a helyet). Maga a szoba körülbelül 6-8 négyzetméter lehetett, egy nagy és egy kisebb íróasztallal. A nagyobbik volt igazán Steve helye, amelyik tulajdonképpen betöltötte a szobát, ezt lehetett körüljárni az ablak irányába. A nagy asztalon volt a laptopja és egy telefon, a másikon főleg iratokat, prospektusokat (sok egyéb mellett egy doboz „THE SKY’S THE LIMIT” kulcstartókat) tárolt. Ezen kívül még be volt szorítva a szobába egy picike kis polcocska, az elmaradhatatlan kávéval, teával és vízforralóval.

Az irodában igen nagy kupi volt, vagy talán csak kupi-érzet, a kicsi hely miatt. A bútorok régiek és kopottak, mind külön-külön szerzeménynek tűnt, nem összeválogatott garnitúrának (feltehetőleg leselejtezett, vagy más úton szerzett-kapott darabok). Az asztalokon ilyen olyan foltok, talán kávé / tea, miegymás. Felmerült bennem a gondolat, hogy Steve valójában itt lakik, bár ágyat nem láttam (és természetesen semmi biztosat nem tudok erről). Mindenesetre beleférne a képbe: egy volt hajléktalan ember, aki félig-meddig segítővé vált, és ez, mint lehetőség, és mint identitásának alapja, arra sarkallta, hogy élete és munkája teljesen egybefonódjon, egy ilyen kicsi kopottas, pecsétfoltos iroda-lakásban. Ilyesmiről nem akartam faggatni őt, mint ahogyan már korábban leírtam, úgyhogy kósza érzések maradtak.

Az irodában kaptam egy iszonyúan forró kávéval és kölcsönösen megajándékoztuk egymást információs füzetekkel és szórólappal, amellyel tovább mélyült közöttünk a jó viszony. Amíg Steve az ímélekkel töltötte az időt, én kinéztem az ablakon: kislakásos szürkés-barnás sorházak és gyárakra, üzemekre emlékeztető épületek, ameddig a szem ellát, néhány funkciótlannak tűnő telekkel, gazdátlan épülettel vegyesen.

Szóval (részben) ez az a háttér – gondoltam, - amelyben a belső-Londoni extraprofit megtermelődik. Talán itt lakik az a sok „puffer-ember”, indiai, pakisztáni, afrikai, akik az egyszerű járókelők számára is látható helyeken, boltokban, pénzváltókban, közterületi munkákon dolgoznak...

Steve pár perc múlva befejezte ügyei intézését és most az **Edward Gibbons House**-ba, a „wet-hostelbe” indultunk.

Kifelé menet Steve elmondta, hogy van neki másik irodája is, de ezt jobban szereti, mert itt egyedül van, nem pletykálnak vele, róla annyit. (Ez tovább erősítette azt a kósza érzésemet, amely szerint Steve amolyan félig-meddig állapotban van a hajléktalanság és a polgári lét

között. Az irodai állapotok, a rossz állapotú ház, és a Steve körül szinte tapintható magányosság, számomra inkább kissé számkivetett állapotot sugalltak...)

A wet hostel az egyszemélyes iroda tözsomszédságában van. Itt bementünk egy udvarba, ahol nagyjából 6-8 melegítő, pizsamafelső, papucsos férfi sörözött és tereferélt. Mindnyájan fehérek, és már öltözékükkel (ami alig volt) is azt üzenték: „mi partvonalon kívül vagyunk.” Mielőtt befordultunk a bejárat felé, Steve figyelmeztetett, hogy itt majd össze-vissza fognak beszélni hozzám, amit nem fogok érteni, de ne törődjek vele: részegek! És legyintett egyet.

De nem történt ilyesmi.

Az Edward Gibbons House

Az **EGH** egy wet hostel, ami azt jelenti, hogy a lakók a szálló egész területén (néhány helyiség kivételével) annyi alkoholt isznak, amennyit akarnak.

Mint Tower Hamlets többi szállójára, ide is a HOST-on keresztül lehet bekerülni. Más kerületekből is vannak jelentkezők, fogadják is őket, de csak a HOST döntése alapján.

Olyan 22 és 65 év közötti, egyedülálló nőket és férfiakat fogadnak, akiknek utcai élet és hosszabb alkoholfüggőség is van a múltjában. Az átlagéletkor viszonylag magas: 55 év.

Maximum 2 évig lakhat itt valaki.

Összesen 35 férőhely van, mindegyik egyszemélyes lakóegység. Közülük 30 közös fürdős szoba, 5 pedig nappalis, fürdőszobás kislakást jelent. Ezeket azok a lakók kapják, akik nemsokára kiköltöznek valahová, hogy lehetőségük legyen kicsit megszokni a teljesen önálló lakhatást.

Minden lakónak van esetkezelő szociális munkása, helyben elérhető alkohol-specialista és a házi orvos is idelátogat hetente egyszer. Van egy olyan szociális munkás is, aki a lakók „értelmes elfoglaltságát” próbálja elősegíteni.

A key workerek minden lakóval egyéni cselekvési tervet készítenek, aminek tulajdonképpen bármilyen előrelépés lehet a célja. Ezek a célok leggyakrabban: az egészség javítása, az ártalomcsökkentés, az alkohol rehabilitáció és az újrakezdés. A kikerülést intenzíven támogatják: „előbérllő” támogatást és lakáspályázati segítségnyújtást is kapnak a lakók.

Összesen 14 főállású és 2 részállású munkatársuk van.

Naponta kétszer van meleg étel, alkalmanként leves is ebédre.

A szálló súlyos alkoholbetegeket fogad, az 2009. év során (november közepéig) négy lakó halt meg májbetegség következtében.

Az ajtón kártyás zár, bekopogtattunk, de a sörözők közül kivált egy fiatalember, aki végighúzta a kártyáját és beengedett bennünket.

Egy viszonylag nagyobb teremben találtuk magunkat, amelynek közepén egy szintén elég nagy „u” alakú körpultban három munkatárs ült. Egy megtermettebb fekete nő, egy (talán indiai) fiatalabb nő, mindketten nagyjából 25-30 évesnek tündek, és egy fehér, negyven körüli férfi. Mindnyájan

üdvözöltek minket. Steve-t itt is ismerték, a nevéen szólították, a fekete nőtől egy felvont szemöldökű, de kedves „Hello Scott”-ot kapott. Látszott, hogy itt is kedvelik őt. Steve bemutatott (mint ahogyan eddig mindenhol), és itt ő maga – mint a szálló jó ismerője – vezetett körbe.

Az ügyeletesek helyiségéből két másik közösségi helyiség nyílt. Egyforma méretűek, egyenként nagyjából 30 négyzetmétereseek. Az egyik az ivós, a másik a nem ivós társalgó. Az ivósban néhány kisasztal, fotelekkel és egy kisebb méretű kopottas biliárdasztal, a nem ivósban hasonló berendezés, de biliárdasztal helyett egy kisebb minikönyvtár. A két helyiséget valószínűleg egy nagyobból bontották szét, a kettő között dupla üvegfal húzódott, ami feltehetően elég jól hangszigetel.

Amikor kiléptünk az épületből, az udvaron sörözők még jobb kedvre kerekedtek, a szomszéd, üres telken álló daru vezetőjével kiabáltak egymásnak oda-vissza valamit, amiből nem sokat értettem, de látszott, hogy mindenki jól mulat.

(Wet hostelek és drogos szállók valószínűleg csak egy érett és toleráns társadalomban létezhetnek. A (társadalmi) szerződés lényege talán így hangozna: lehetsz parkoló pályán, sőt még ihatsz is, mindezt legitim módon. De azért próbálkozz...)

Ezután Steve elkísért a metrómegállóig, telefonszámot cseréltünk és hazaindultam, de közben még róla gondolkoztam. Mi is az ő szerepe a londoni hajléktalan-ellátásban? És mit is jelent itt pontosan a **homeless experience**?

Úgy tűnt, Steve a „jópofa” szerepkört tölti be! Láthatóan mindenhol kedvelik őt, de igazán komolyan nem vették. Viszont nem éreztettek vele sehol, semmiféle fensőbbiséget sem! Azt a fajta, már-már feudalista hűbérességet sugalló viszonyt egyáltalán nem tapasztaltam, sem ezen a napon, sem máskor és másutt Londonban, amit Magyarországon sajnos már többször láttam, ha véletlenül egy volt, vagy aktuálisan hajléktalan ember segítői, vagy csak „nem kliens” szerepbe került.

Láttam olyat, hogy egyszerűen nem álltak szóba velük a segítők közül többen, vagy éppen „nagyon furcsán”, fagyosan kommunikálnak. Talán ez a fensőbbiséges státusz sértettsége? (Hát igen, természetesen a londoni tanulmányút és a beszámoló is jó részt Magyarországról szólnak. Innen egy egészen tiszta tükörből látszik az, ami Magyarországon ma történik. Nem elsősorban azért, mert itt világosabbak a viszonyok, hanem mert messze van mind társadalmi mind földrajzi értelemben.)

Valóságos, konkrét jelenetek vannak a szemem előtt, amelyekben „felkent szociális segítők” az „Utca embere”, később „A Város Mindenkié” mozgalomhoz tartozó volt, vagy jelenlegi hajléktalan emberekkel sodort össze az élet egy tanácskozáson, vagy éppen csak ilyen-olyan fókuszcsoporthoz, esetleg egyéb, **nem „kliens – szociális” kapcsolatban** találkoztak. Néhány kivételtől eltekintve, az eredmény többnyire kiábrándító: elutasító kommunikáció, bezárkózás,

csendes tanácstalan összenézések, ha valaki igyekszik, sokszor mást mond a testbeszéd és mást a száj. És ismerjük a túlkompenzáló, fejsimogató, negédeskedő, agyontörődős változatot is. Nem is tudom, hogy melyik lehet fojtogatóbb egy hajléktalan ember számára.

Úgy tűnik, hogy csak azok a segítők tudnak átlépni ezen a korláton, akiknek nagyobb a belső tartása, erősebbek az értékei és a szakmai tudása is.

És itt sajnos nem arról a tudásról van szó, amit az iskolákban nyújtanak. Sokkal inkább arról, amit úgy szereztek, hogy volt merszük, indíttatásuk és nem ritkán egy-két fontos tanítómesterük ahhoz, hogy alaposan és „sokdimenziósan” összeismerkedjenek azokkal az emberekkel, akik a legtöbb segítő szemében csupán a „kliens” csupasz és „egydimenziós” szerepében jelennek meg.

Soha nem késő: ISMERKEDJÜNK MEG ALPOSABBAN A HAJLÉKTALAN EMBEREKKEL!

A „homelessness experiences”

Két-három hét után kezdtem ráérezni, hogy mit is jelent itt valójában ez a fogalom.

Leírásokban, prospektusokban és élőbeszédben is úgy jelenik meg, mint mondjuk egy szakmai önéletrajzban ilyesmi: „nemzetközi pénzügyi tapasztalat”, vagy „mérlegképes könyvelői jártasság” esetleg „tárgyalóképes angol nyelvismeret”.

Szómágia? Szakmai divatirányzat?

Az a gondolat, hogy nézzük egészen máshonnan a dolgokat, zseniális. A pohár nem félig üres, hanem félig tele. Ritka és értékes szaktudássá válhatnak az utcai életből, droghasználatból, TBC-ből hozott saját ismeretek. Sőt, többé-kevésbé piacképesé tehetik a tulajdonosát!

És úgy tűnik – bár még csak kicsit látok bele –, hogy még működik is. Sok akadozással, látható lelki tusákkal és a peer-segítés szakmai bizonytalanságaival.

Mit szólhat ehhez H. Gans? „Kérem szépen, kikapcsolták a szegénység egyik legfontosabb funkcióját!” Nevezetesen, hogy széles segítői, hivatalnoki rétegeket tartson el!

A szegénység egyik új funkciója, az lenne, hogy magukat a szegényeket tartsa el?!

És – kikerülhetetlen, legalább csendes kérdésként – mit szólnának a szegénységből élők, ha elharapózna ez a folyamat? Ha egyre kevesebb szociális munkásra és hivatalnokra volna szükség, mert a hajléktalan emberek a maguk kezébe veszik a sorsukat???

Néhány további gondolat a Supporting People-ről

Mivel egyesek Magyarországon hajlamosak **szeretből szociálpolitizálni**, fontos megemlíteni, hogy a **Supporting People** programnak és az egész angol szociális rendszernek **legkevésbé sem szeretet a mozgatórugója**. (Persze nem is gyűlölik a szegényeiket!) Ehhez az elbánásrendszerhez sokkal jobban illenek a józan ész, és a (legalább minimálisan szükséges) tolerancia, és ha már mindenképpen valamilyen érzelmi értéket is rendelünk kell hozzá: a **tisztesség** fogalmak.

A **Supporting People** elsősorban az egész brit társadalmat szolgálja, és azon belül a hajléktalan embereket. A társadalom szolgálata nem szóvicc, nagyjából így írható körül: a sérülékeny társadalmi csoportok irtózatot költséget és növekvő dezintegrációt jelenthetnek, ha „engedik, hogy sérüljenek”. Nem is sorolom fel, csak néhányat említek meg a lehetséges hatások közül: segélyterhek növekedése, adókiesés. A távolabbi lehetőségek között az emelkedő egészségügyi kiadások, bűnözés említhető, és végső soron: súlyosan lecsúszó rétegek, tömeges kiilleszkedés, anómia, és a társadalmi békétlenség veszélye fenyegethet.

Úgy tűnik, hogy a britek megpróbálták megkeresni ezek a bajoknak a forrását és ott elzárni a csapot. Mert ez így sokkal-sokkal olcsóbb! (És mellékesen méltányosabb is, mindenki jobban jár, és kevesebbet szenved.)

A **Supporting People** elsősorban azt célozza meg, hogy **mindenki** – amennyire csak lehet - önálló életet éljen. Aki éppen nem tud, az is minél hamarabb tegye újra ezt.

Ebből éppenséggel ki lehet olvasni a szeretet szándékát is, ha valaki azt keresi, de ha komolyan átgondoljuk, akkor ez valójában jól felfogott, elemi társadalmi érdek.

Amikor elindultam Londonba, megfogadtam, hogy nem fogok arra a vagyoni-pénzügyi különbségre hivatkozni, ami Anglia és Magyarország, London és Budapest között van, hiszen azt úgyis ismerjük, nem sokat tudunk vele kezdeni, és mint hivatkozási alap se kiköpní, se lenyelni nem lehet, úgyhogy csak a „rosszkedvű nemcselekvést” fokozhatja. (Sajnos a különbség hatalmas, és ráadásul a társadalom minden alrendszerét és finomabb jellemvonását is alapvetően határozza meg a jólét vagy a „nemjólét”, úgyhogy nem tudom, hogy meddig tartható a fogadalmam. No de egyelőre hagyjuk ezt...)

Szóval van egy hatalmas különbség (ami szintén nem teljesen független az anyagiaktól, de legalább talán félig meddig igen) és ez az **együtműködés**.

A fenti leírt séta során, amennyire tudtam, magpróbáltam feltérképezni a különböző vertikális és horizontális kapcsolatokat, biztosan nem sikerült tökéletesen.

A fő kérdés ez maradt:

Hogyan jut el a **Supporting People** program a **brit kormánytól** és a **miniszterelnök helyettesétől** a **Borough London Towers Hamlet**, **HOST** bizottságán keresztül és a **Row Providence Housing Association** szervezeten át a **The Sky's the Limit** kezdeményezésig és benne **Steve Scottig** úgy, hogy Steve, aki pozíciójából és perspektívájából fakadóan, nagyon sok mindent nem lát, nem is tud, de mégis valami olyasmit csinál, ami a **Supporting People** program része! (Mégpedig visszaolvashatóan az!)

És Steve Scott végrehajtja a Supporting People kormányprogramot!

Úgy tűnik, hogy ez jórészt együttműködési hajlandóságon és hálózati szemléleten múlik.

A helyzetet talán a következő vicc írja le a legjobban (ami valójában nem is vicc)

„Istent megkéri az egyik szentje, mutassa meg neki, hogy milyen a Paradicsom és milyen a Pokol. Isten odavezeti két ajtóhoz. Kinyitja az egyiket és betekintenek.

A szoba közepén egy hatalmas kerek asztal volt és az asztal közepén egy nagy fazék, benne ízletes leves. De az emberek, akik az asztal körül ültek csont soványak és halálsápadtak voltak. Az összes éhezett. Mindegyiknek egy hosszú nyelvű kanál volt a kezében, odakötözve a kezéhez. Mindegyikük elérte a tálat és vett egy kanállal. De mivel a kanál nyele hosszabb volt, mint a karjuk, nem tudták a kanalat a szájukhoz emelni.

A szent ember megborzongott nyomorúságukat, szenvedésüket látva.

Isten ekkor azt mondta: Amit most láttál az a Pokol volt.

Majd mindketten a második ajtóhoz léptek. Isten kitarta azt és a látvány, ami a szent elé tárult, ugyanaz volt, mint az előző szobában. Ott volt egy nagy kerek asztal, egy nagy fazék finom levessel. Az emberek az asztal körül ugyanúgy hosszú nyelvű kanalat tartottak a kezükben. De ez alkalommal az emberek jól tápláltak, mosolygósak voltak és nevetve beszélgettek egymással.

A szent ember ekkor azt mondja Istennek: Én ezt nem értem!

Ó, pedig ez egyszerű - válaszolta Isten – a Pokol vagy a Paradicsom igazából csak 'képesség' kérdése.

Ők megtanulták egymást etetni... ”

Harmadik séta – „Capitalism is the Crisis!”

Amely során valamelyest megismerkedtem az squatterek (ingatlanfoglalók) világával, megnéztem Kelet-London hírhedt squatter házát és a Squatter Tanácsadó Szolgálatot, ahol szereztem a squatter-kézikönyvet.

A negyedik hét keddjén önállósítottam magam. A külső intézménylátogatások nem akartak összejönni, úgyhogy csináltam magamnak programot. Egy kicsit beleástam magam a

A squattolás jogi háttere

Az ingatlanfoglalás (squattolás) Angliában és Walesben legális, nem számít bűncselekménynek, amennyiben a foglalo üres, vagy használaton kívüli ingatlant talál és oda erőszakmentesen hatol be. Ha kiderül, hogy a tulajdonos életformaszerűen benne él, vagy bizonyítható az erőszakos behatolás (pl. zár, ablakfeszégetési nyomok), a rendőrség 24 órán belül kilakoltatja a squattereket. (Az első esetben a squattereket jóhiszeműnek tekintik, a második esetben azonban az ügy már betörésnek és birtokháborításnak minősül és a folytatás büntetőjogi.)

Amennyiben azonban a tulajdonos nem él az ingatlanban, és a behatolás is erőszakmentes, szabályos (és hosszadalmasnak tűnő) bírósági eljárás során szereshető vissza az ingatlan. A bizonyítási teher a *tulajdonlási oldalon* van.

Mindezt a **tulajdonjog** és a **birtoklási (használatból fakadó) jog** különleges egyensúlya teszi lehetővé. A squattolás jogszerűsége mögött az az elképzelés áll, mely szerint az elhagyott ingatlan vélelmezhetően senkié, nincs birtokosa, tehát bárki használatba veheti.

Az elbirtoklási törvény kimondja, hogy a birtoklás 12 év után automatikusan tulajdonjoggá válik, amennyiben nem bukkan fel valóságos tulajdonos, és senki nem kezdeményezi az ingatlan visszaszerzését.

„Squatterségbe”, mi is az valójában, egyáltalán hogy lehetséges ez az egész, nevezetesen, hogy házakat, lakásokat „büntetlenül” elfoglalhatnak emberek. Egész squatter-telepek léteznek Londonban.

A **Groundswell GAS** pályázatainak egyikét volt és jelenlegi squatterek nyújtották be (meg is nyerték). A legnagyobb kelet-londoni squatter-kolóniáról akartak egy dokumentumfilmet csinálni, amely, mint kiderült, a (hírhedt) Cottal Street. (Ez az utca, fura módon nincs benne a legrészletesebb utcajegyzékben sem! Úgy látszik a társadalmi igazságtalanságok már itt elkezdődnek.)

Néhány órát az Internet előtt töltöttem, hogy legalább alapvetően tájékozott legyek. Kiderült, hogy a squatterség több mint pusztán a hajléktalanság egyik formája. Ez egy öntudatosnak tűnő mozgalomféleség is egyúttal, amely

alapvetően igazságtalannak tartja a világ javainak felosztását, ezért jogosnak tekinti azt, ha mások tulajdonában lévő, ám üresen álló ingatlanokat elfoglalnak, beköltözés és használat céljából. A politikai öntudat nyilván egészen más szintet üt meg a különböző indíttatású squatterek esetében. Mindenesetre kétségtelen, hogy ez egy teljes mértékben elismert hajléktalan alcsoport. Minden fontosabb szolgáltató célcsoportjai között szerepel. Emellett a korábbi, vagy jelenlegi squatterek is áldozatnak tekintik magukat, de legalábbis kényszeréletformaként definiálják helyzetüket.

Jó tanácsok ingatlantulajdonosoknak:
„Hogyan védekezzünk squatterek ellen..”
(www.landlordzone.co.uk)

Megelőzés:

Ne hagyd magára sokáig üresen az ingatlanodat, illetve figyeld gyakran, üres-e még. Vagy te magad, vagy bízz meg valakit, hogy időnként húzogasson függönyt, kapcsolgasson lámpát, hagyja bekapcsolva a rádiót stb. Esetleg alkalmazz biztonsági szolgálatot. (Vigyázz ehhez hasonló squatter-weblapok is vannak..!) Érdeklődj a szomszédoknál, a környéken, nem láttak-e a környéken squatter-gyanús egyéneket, figyelőket

Ha már bejutott a squatter:

Ha squatterrel találsz az ingatlanodban, viselkedj békésen. Soha ne erőszakoskodj, és mindig legyen veled szemtanú, mert megvádolhatnak erőszak alkalmazásával.” Próbáld rábeszélni a squattert a távozásra! Beszélj a lelkére! Egy kis pénzt se sajnálj, akár fizess ki egy ideiglenes szállást egy időre, még így is megéri. Ezen kívül figyeld, hogy találsz-e bármilyen erőszakos behatolásra utaló nyomot. Ha igen, a rendőrség azonnal intézkedik, mert ez már nem squattolásnak, hanem betörésnek minősül. Ha mindez nem jött be, hívd a rendőrséget, vegyenek fel jegyzőkönyvet, majd bízz meg egy ügyvéddel és indítsd el a kilakoltatási eljárást a megyei bíróságnál. (Te is el tudod intézni, ügyvéd nélkül, ha van időd és idegrendszered ehhez a házi feladathoz.)

Ne próbálj erőszakosan bejutni, mert betörésnek minősül és a squatter feljelenthet.

Figyeld, figyeltesd az ingatlant: ha egy percre is üresen hagyja a squatter, azonnal és jogszerűen visszafoglalhatod.

Jó tanácsok squattereknek:
„**Hogyan védekezzünk ingatlantulajdonosok ellen..**”

(www.squatter.org.uk és a honlap-tulajdonos, **Squatter Tanácsadó Szolgálat**nál kapható **Squatter Handbook** 13.(!) kiadása.)

Általánosságok:

A squattolás Angliában és Walesben **legális**, tehát nem követsz el bűncselekményt, amikor ezt teszed.

Üres ingatlan felkutatása és bejutás:

Mielőtt megpróbálnál bejutni egy ingatlanba, figyeld egy pár napig, érdeklődj róla, ahol tudsz.

Győződj meg róla, hogy tényleg üres! Ha nincs időd ilyesmire, az **ASS**-tól akár listát is szerezhetsz az éppen ismert üres épületekről.

Figyelj rá, hogy ne erőszakosan hatolj be, és tüntess el minden erre utaló nyomot, még olyat is, amit esetleg mások, korábban csináltak, hogy semmiképpen ne vádolhassanak ilyesmivel.

Ha már bejutottál:

..és jön a rendőrség

A rendőrségnek tudnia kell, hogy a squattolás jogszerű és a squatter ugyanolyan jogok, és védelem illeti meg, mint bárki más. Ne nyiss ajtót nekik, ehhez is jogod van.

Tedd ki az ajtóra a **Legal Warning** („Jogszerűségi Figyelmeztetés”) táblát!

(lásd a következő keretes szöveget)

..és jön a tulajdonos:

győzd meg, hogy neki is jobb így, nem kell más squatterektől tartania. Te vigyázol a házára.

Egyébként, ha szükséges, figyelmeztess, hogy a Criminal Law Act (BTK) értelmében, ha megpróbál erőszakosan és / vagy fenyegetőzéssel bejutni, akkor eljárást indítasz ellene, amellyel 6 havi börtönt vagy 5.000 font pénzbírságot kockáztat.

..és idézést kapsz

ne menj el a tárgyalásra

Soha ne hagyd magára az ingatlant, mert a tulajdonos azonnal és jogszerűen visszaszerezheti. Mindig legalább egyvalaki maradjon otthon!

..és ha végül jön a kilakoltatási végzés:

Ellenőrizd, hogy minden szabályos-és ha igen, szedelőzködj.

Tévhit, hogy nem lehet újra elfoglalni egy olyan ingatlant, amelyikből egyszer már kilakoltattak! Ha újra üresen áll és ismét bejuthatsz erőszakmentesen, akár a kilakoltatás után fél órával újra benn lehetsz.

"Jogszerűségi figyelmeztetés"

**Az 1977-es büntetőjogi törvény VI. része és ennek az
1994-es közrendvédelmi kiegészítése**

értelmében:

"Mi ebben az ingatlanban élünk, ez az otthonunk és szándékunkban áll itt is maradni."

"Mindig legalább egy ember van az ingatlanban."

"Bármilyen engedélyünk nélküli behatolás vagy behatolási kísérlet az ingatlanba, ellenünk, az ingatlant fizikailag birtoklók ellen elkövetett bűncselekménynek minősül."

"Ha erőszakkal vagy fenyegetéssel próbálsz bejutni, beperelünk, amely következtében akár hat hónapi börtönt és / vagy 5.000 font pénzbüntetést is kaphatsz."

"Ha ki akarsz rakni bennünket azt csak bírósági eljárás keretében teheted, amelyet a megyei vagy a központi bíróságnal kezdeményezhetsz. (De irasos megállapodást is köthetünk bérleti jogviszonyról.)"

"A tudatosan tett hamis nyilatkozat vagy szándéka a "btk" hatálya alá tartozik. Az elkövetője hat havi (vagy hosszabb) börtönt és / vagy 5.000 font pénzbüntetést kaphat."

(Az utolsó bekezdés arra vonatkozik, hogy ha a tulajdonos az ingatlant életvitelszerűen használja, és erről nyilatkozik, akkor a squatterek azonnal kilakoltathatók.)

A Foglalók, tisztelettel: (aláírás)

A fenti jó tanácsok és figyelmeztetések listájából talán érzékelhető a miről is szól a squatter mozgalom, és hogy az erőviszonyok a squatterek és az ingatlantulajdonosok között egészen kiegyenlítették. Mindkét fél alapos felkészülésben részesülhet, a többi a bíróságok dolga.

Elhatároztam, hogy megnézem magamnak a **Cottal Street**et és ezt a bizonyos **Advisory Service for Squatters** (rövidítése: **ASS**, micsoda véletlen...) Mindkettő a Kelet-Londonban, LB Tower Hamlets Boroughban és Whitechapel kerületben található.

Whitechapelben ügködött hajdanán Jack the Ripper (a hasfelmetsző) és ide taxizott át feldúlva Sherlock Holmes és dr. Watson egy-egy véres esemény hírére a nyugodalmas és úrias Baker Streetről. Doyle kiválóan le is írja az utat. Egyre szegényebb, egyre szürkébb, egyre nyomorultabb, piszkosabb, „fertőtől izamosabb” minden, ahogyan a taxi halad. (Valós források is hasonlókat állítanak a száz évvel ezelőtti Kelet-Londonról.)

Az eltelt évszázadban sok minden megváltozott, de ez a terület még mindig szegény, és elég „vegyes”. A **Mile End megálló**nál szálltam le szálltam le. Itt először a (Cityhez képest) megváltozott népeesség jelzi, hogy társadalmilag más közegbe érkeztünk. Sokkal kevesebb fehér és jóval több az arab és indiai származású járókelő, akik egészségileg és pszichésen is lerobbantabbnak tűnnek, mint a St James Park környékén a nyakkendős járókelők.

A főúttól egy-két utcával beljebb nagyon vegyes kép fogad – angliai mércével mérve – itt nagy a szegénység.

Egy-egy elhagyatott ház a sikátorszerű utcácskákban, előtte, körülötte szemétkupacok és a hosszú kislakásos lakótelepek takarékos rendezettsége figyelhető meg. Itt-ott korábban próbálkoztak még a viktoriánus házakkal, de ezek inkább csak házacskák, a társadalmi mintakövetési kényszer szinte már nevetséges makettjei: ezekből a házakból néhány utcahosszra valót láttam, szorosan egymáshoz tapasztva őket, mintha kétszer annyit tömörítettek volna össze, mint amennyi rendesen elfért volna. Néhány méter szélesek, csupán egy emeletük árválkodik, még alagsor sincs. Több köztük az elhanyagolt, apró ablakaikon játékházakra emlékeztetnek.

Itt a pubok helyett pubocskák vannak csak, nagy fényűzés helyett kis fényűzéssel. De annyi azért ide is jut a pompából és gazdagságból, hogy a whitechapelei munkásember szükségét érezze bejönni, hogy egy kicsit ő is részesüljön a Brit birodalom nagyságából.

Aztán már csak lakótelepek és egyszerű lakóparkok (londoni mértékkel szegény, budapesti mértékkel jobb fajta, a magyarországi vidék szemszögéből felső-középosztályinak számítana), és szépen lassan tovább szürkül minden. Ennek a hangulatnak valószínűleg az sem használ, hogy elered az eső, vigasztalan, hosszabb fajta.

Végül kissé elázva (egy szintén elázott Groundswelles térképpel a kezemben), egy csatorna fölötti hidacskán átkelve, befordultam abba az utcába, amelyből már maga a Cottal Street nyílik, párszáz méter után. Az épületek – a várakozással ellentétben – itt egy kicsit jobb

állapotúak: háromemeletes téglaházak, zárt kapukkal, úgy tűnik, nem régen építhették őket kispénzű londoniaknak.

Az utcácska szép lassan visszakanyarodott a csatorna partjára. Közben alig talákoztam emberrel (továbbra is esett) és egy másik utcába értem, amelynek csak az egyik oldalán húzódott egy ház sor a csatornával párhuzamosan, a másik oldal maga a csatorna. Utcatábla ugyan nem volt, de nem is kellett. Rögtön tudtam, hogy jó helyen vagyok. A Cottal Street tulajdonképpen egyetlen sorház, amely nagyjából 60 méter hosszú, négyemeletes, és a 92 teljesen egyforma kislakás sorait csak a lépcsőházak törik meg.

A ház majdnem minden lehetséges felületén graffitik, különböző ideológiai jelentéseket hordozó rajzok, feliratok vagy rövidítések. Ahol ilyen nincs, ott a szegénység zászlói lengenek: az ablakba, folyosóra kitergetett tarka-barka ruhák és a szedett-vedett függönyök, amelyekről sejthető, hogy belülről szögek tartják karnis helyett.

A fényképezőmet és a térképet jó előre eltettem a hátizsákomba: az ilyen helyen bizalmatlanságot szülhet, ha az embert turistának nézik, meg egyébként se jó csak úgy fényképezgetni.

Gondoltam, hátha a horgomra akad valaki, akinek a bizalmába férközhetek („Jó napot, Ez itt a Cottal Street? Nahát, tényleg, hallottam róla. stb. ilyen (ócska, de többnyire működő) tervekkel készültem...”) Majd utána már talán fényképezni is lehet, ha ők is tudják, hogy miért teszem...

De minderre nem került sor. Az eső szakadt, sehol egy lélek, a lépcsőházak kapui zárva. Bebújtam vagy félórára a csatorna egyik hídjá alá, hátha eláll... innen készítettem néhány képet, amelyről nem sok minden látszik, de azért több mint a semmi:

(A kép bal oldalán látható, hosszú lapos épület a hírhedt „Limehouse Cut”, a hírhedt squatter-ház a Cottal streetről)

Az eső nem állt el. Miközben a híd alatt ácsorogtam, mindössze egy futó haladt el mellettem. (...rövidnadrágban, de Londonban ilyesmin nem kell csodálkozni.)

Legalább alaposabban szemügyre vehettem a csatorna túloldalát. Itt gőzerővel építkeztek, ameddig a szem ellát. Később, amikor átbuszoztam a hídon, amely alatt álltam, kiderült, hogy sok háztömbnyi, hatalmas terület, amelyen építkeznek. Itt egy egész városrész rehabilitációja folyik, hasonló tervezésű házakkal, mint amilyenek mellett eljöttem. És ekkor a Cottal Streeti sorház szerepe is más megvilágításba került: feltehetően ez is egy lebontásra ítélt épület, amelyben „kitartanak” a squatterek.

Visszatérve a híd alá: kénytelen voltam belátni, hogy az eső nem fog elállni, és elindultam egy a Cottal Streetre merőleges utcán, amelyről egy kis gyaloglás után a squatter-házsor hátuljára lehetett rálátni. Itt be tudtam állni egy buszmegálló esővédő teteje alá, és végre készíthettem néhány fotót.

A Cottal Street squatter-házsora hátulról.

A képen nem látszik jól: a házsor két laposan kiemelkedő részére a „**Capitalism is the crisis**” feliratot festették.

Mögötte nagy füves térség kerül el, azután pedig szintén építkezés. Itt több, a csatorna túloldalához képest jóval puccosabb épületkezdemények néznek farkasszemet a Cottal Streeti lepusztult házsorral. Mintha nekik szólna ez a polgárpukkasztó felirat...

A Cottal Streeti sorház – akármelyik irányból nézzük – egy slumos városrész utolsó bástyájának tűnik, valószínűleg már nem sokáig létezik.

Végül megjött a buszom (az eső csak nem akart elállni), úgyhogy felszálltam rá és az aznapi második állomás, az ASS felé indultam. Már a honlapjukon is közlik, hogy nem könnyű őket megtalálni, de „métről-méterre térképet” adnak segítségül. Erre szükség is van, mert valóban hihetetlenül eldugott helyen van az irodájuk, sőt mi több, egy másik boltocskán belülről kell egy lépcsőn felmenni. A másik boltocska az anarchista mozgalom egyik londoni fellegrája, különböző, szegényekről és világelnyomókról szóló szakirodalmakat árulnak itt. Az „ASS a harmadik, legfelső emeleten”, mutatta kissé csalódottan az anarchista könyvek és újságok sokasága között magányosan üldögélő srác.

Belül minden csupa fa: fa-csigalépcső, fakorlással, furnér-falak, mindez pirosra-zöldre, sárgára festve. A fa a legtöbb helyen már anyagában is kopott, de volt ahol még egészen jól látszott a festék. Menet közben felirat, egy-egy lépcsőfordulóban ajtó nélküli szobák, lomokkal tele.

Advisory Service for Squatters (ASS)

1975 óta működik, teljesen önkéntes kollektívával. Őse a Family Squatters Advisory, amely már 1960 óta létezett. A kis iroda nagyon eldugott helyen van, ahol hetente kétszer négy órában tartanak ügyeletet, amikor bárki elmehet hozzájuk. (Azért figyelmeztetik az érdeklődőket, hogy jobb, ha előtte odatelefonálnak, mert csak akkor biztos, hogy ott is találnak valakit. A szervezet elsősorban squattereknek ad jogi tanácsokat, de összefogja a londoni squatter-mozgalmat is: Gyűjti és hirdeti a nemzetközi és helyi squatterek számára fontos híreket és eseményeket is.

Mire felértem a legfelsőre, már egészen mesebeli helyzetben éreztem magam, Ilyen épületek tetőszobáiban varázslók vagy koboldok szoktak lakni. És ez aztán nem is állt távol a képtől, amely fogadott.

A legfelső emeleten egy jelzés nélküli szoba mellett, egy kinyomtatott papíron ez állt: **Advisory Service for Squatters.** Bekopogtam és benyitottam. Jól tettem, mert még a benyitásra se fordult meg a telefonáló alak. Így várok kb. két-három percig, ami pont elég volt arra, hogy körülnézzek: a szoba (természetesen lakkozatlan fapadlós) nagyjából 8 nm-es lehetett, körben kopott faasztalok, rajtuk iratok, bohém

összevisszaságban. A falak szintén valaha harsány színűek lehettek, ez nyomokban még látszott. A szoba hosszanti falán egy hatalmas parafatábla, roskadásig telecetilizve.

Meg voltam győződve arról, hogy az egyelőre még arctalan hát tulajdonosa, a telefontal a kezében, itt kiismeri magát.

Squatters Handbook

(13. kiadás)

A kézikönyv 83 oldalas, jó minőségű a papír és a tartalom egyaránt. Módszeresen végigmegy minden témán, ami valakinek, aki squatterségre adta a fejet, fontos lehet: Akkurátusan foglalkozik a jogi környezettel, a squatterség jogállásától kezdve a várható eljárások részletes tárgyalásáig és az esélyek latolgatásáig. Emellett sok praktikus információt tartalmaz arra nézve is, hogy hogyan cserkesszünk be üres ingatlant, mire vigyázzunk, miközben bejutunk, mire, ha már bejutottunk. Hogyan védekezzünk a leghatásosabban a várható érkezők ellen, úgy mint tulajdonos, rendőrség, bírósági idézés (lásd feljebb) Mindezek taglalja a tárgyalások különböző fázisaiban. Végig pontosan közli: mihez van jogunk és mihez nincs!

Emellett még számos fontos információt tartalmaz: hogyan viselkedjünk a szomszédokkal, hogy bánjunk az elfoglalt ingatlannal, mihez kezdjünk a víz és az elektromos rendszerrel, ha valami nem működik, esetleg kikapcsolják.

Egy picit kis információs szórólapjuk lengyelül is elérhető. A squatter-mozgalom internacionalista!

A Squatters Handbook 1975 óta, összesen 13 kiadást ért meg, és 150.000 példányt adtak el belőle.

(Ez a szám már önmagában aggasztó lehet egy londoni háztulajdonos számára.

Végül letette, és rövid elnézés-kérés közben szembefordult velem, amikor tovább erősödött bennem az érzés, hogy a Harry Potter egyik epizódjába csöppentem.

Az ASS munkatársa egy 60 év körüli, kissé totyakos, torzonborz alak volt. Hosszú ősz haja és szakálla értelmes, és jóságos tekintetet keretezett. Az ilyen alakok a mesékben többnyire azt mondják: „nem kell megmondanod, úgyis tudom, hogy miért jöttél.” És aztán néhány bölcs tanács, esetleg próbatétel, miegymás következik... Én azért megmondtam, amiért jöttem és vettem két példányt a **Squatters Handbook** 13. kiadásából, Próbáltam beszédbe elegyedni a

squatterek jótevőjével, de nem nagyon volt vevő erre. (Talán azt gondolta: egy újabb squatterjelölt, aki most a magyar szocmunkás szöveggel akarja megetetni.)

Visszanyikorogtam a három emeletnyi falépcsőn és a könyvesbolton át kijutottam abba a kis folyosó-szélességű utcácskába, ami már közvetlenül kivezetett a Mile End Roadra.

A squatter-mozgalom mint antikapitalista tevékenység:

A helyi lapokban gyakran lehet olvasni squatterekről, a squatterségről mint antikapitalista / anarchista mozgalomról. Ez nyilvánvalóan nem teljesen azonos a (csupán) szükségből squattolással, bár amennyire rövid vizsgálódásom eredményeképpen ezt megíthetem, a squatterséget valamennyire mindig átszövi az igazságtétel ideológiája is.

A Londonban töltött másfél hónapom alatt a helyi lapok elsősorban a Belgráviai squatter akciókról számoltak be. Belgrávia London egyik legelőkelőbb és ledrágább városrésze. A Westminsterben van, közel a Buckingham Palotához. Milliárdosoknak, politikai és közéleti hírességeknek van itt (squattolható) luxusépülete.

Miután egy rendszeresen squattoló társaság bejelentette, hogy London belvárosában luxusingatlanok tucatjait fogja elfoglalni, már be is költöztek egy 15 milliós ingatlanba. (15 millió font, forintban közel 4,5 milliárd forint!) A 6 fős társaság tulajdonképpen besétált egy renoválás alatt álló 19 szobás házba, amelyről hiányzott néhány ajtó. (Az alapfeltételeknek megfelelt a tettük: üresen álló ingatlan, amelybe erőszakmentesen hatoltak be.)

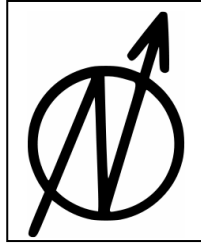
Az ajtóra kitették a (már ismertetett) jogszerűségi figyelmeztetést: „Mi ebben az ingatlanban élünk és itt is kívánunk maradni stb stb.

A hírt kommentek is kísérték: a hozzászólók megosztottak, legtöbbször nem pontosan értik, hogyan lehet ezt megtenni és elég sokan elmagyarázzák, hogy ez miért és hogyan lehet jogszerű. Legtöbbször nem értenek egyet a squatterekkel, de néhány hozzászóló igen. Egy arizonai férfi – aki korábban maga is volt londoni squatter – szerint ezek csak szenteskedő alakok, ha az ő házával próbálkoznának – írja - ő biz’ a pisztolyával támasztaná alá a véleményét, mely szerint kívül tágasabb.

(Squatterek egy luxuspalota erkélyén forrás: internet)

Úgy tűnik, hogy a squatterek és ingatlantulajdonosok csatájában mind a két fél megkapja a kellő jogi támogatást. Egy squattolás következményei nyilván nem indulatmentesek. Kölcsonösen próbálják csőbe húzni egymást, villanykapcsolgatással, kfigyeléssel stb, de végső soron a jogi háttér a mérvadó, amelyben mind a két fél hisz. Ez fontos! A squatterek tudják, hogy nagy valószínűséggel kilakoltatás az ügy vége, és az ellen már nem is harcolnak...

(A squatterek nemzetközi szimbóluma)

Néhány zárógondolat:

Megpróbáltam tartani magam ahhoz (a szinte betarthatatlan) ígéretemhez, hogy nem a vagyoni, és társadalmi fejlettség különbségeiben keresem a magyarázatot a londoni és a magyarországi hajléktalan-ellátás, szegénységgel, lecsúszással kapcsolatos attitűdök eltérései mögött. Most a beszámoló végén továbbra is arra teszek kísérletet, hogy ezeket a (rövid, és középtávon is megváltoztathatatlan) tényezőket továbbra is félretéve, felvázoljak néhány olyan karakteres különbséget, amelyek (legalább csak) részben függetlenek az anyagi-társadalmi állapotoktól.

Tolerancia és befogadás:

Rögtön egy megkötéssel kell kezdenünk: London és Nagy-Britannia többi része egészen más a tolerancia szempontjából, akár azt is mondhatjuk, hogy a londoni tolerancia világviszonylatban is unikális jelenség.

A társadalom minden szintjén ezt az alapattitűdöt tapasztaltam. Önmagamat ismétlem, ha újra leírom, de mégis megteszem: nem a jóságos szamaritánus szeretetéről van szó, hanem sokkal inkább az együttélést segítő, kellemesebbé (vagy kevésbé kellemetlenné) tévő szemléletmódról.

A látássérült emberek közlekedése és a Transport for London.

A Londoni metró bármilyen csodálatos műszaki és történelmi jelenség, ugyanolyan unalmas, tömött, olykor idegtépő, mint a mi kedves BKV-nk. (Na jó, annyira azért nem). Viszont sok minden történik rajta, nagy tömegeket érint, ezért rendkívül sok üzenete van annak, hogyan viselkedik az utasaival. Az egyik reggelen már egy jó ideje vártam az állomáson, amikor arra lettem figyelmes, hogy a metró egyik munkatársa (egy 50 körüli férfi) egy fehérbotos, hasonló korú, vak fekete férfit kísér, annak könyökét fogva. Szép lassan, odafigyelve, hogy a tempó pont megfelelő legyen. Ráérősen megtettek vagy 30-40 métert, a peron végétől az eleje felé haladtak, először azt hittem, hogy egy másik kijáratba, vagy egyéb helyre mennek. Aztán amikor legelől megálltak, kiderült, hogy semmi különös nem történt, „csupán” a metróhoz kísérte oda. (Én közben lassan még odébb oldalogtam, hogy lássam, mi fog történni...) Két perc múlva befutott a metró, amit megvárt a metró munkatársa is. Az első kocsi első ajtajánál álltak. A vak ember kísérője, kicsit előre hajolva, láthatóan szemkontaktusba került a metróvezetővel, világos volt, hogy tudni akarta, észlelte-e a vezető, hogy vak ember száll fel. Ezután bekísérte az elég tömött kocsiba, helyet kért neki az ülő utasoktól, megvárta, hogy leüljön és elköszönt.

A metró munkatársa abban a sárga mellényben volt, amiben olyan sok, különböző hivatalos / félhivatalos ember látható az utcákon. Ez a sárga szín Londonban azt kiabálja a járóknak: Kérdésed van? Bajban vagy? Eltévedtél? Gyere, majd én segítek!

Később még két alkalommal láttam ugyanilyen jelenetet, azaz nem elszigetelt jelenségről van szó, amelyet egy jóságos szamaritánus cselekedett meg, hanem sokkal inkább valamiféle alapattitúdról. Talán ez leírt kötelessége is egy londoni metrónak.

A tolerancia, a szabályokhoz fűződő viszony és a szankciók

A brit társadalom meglehetősen szabálykövető. Erről már írtam néhány gondolatot a bevezetőben, amelyet most kiegészíték:

A szabadságról elmélkedők szerint addig tarthat az egyén szabadsága, amíg azzal mások szabadságát nem korlátozza. Ideális esetben ez egy rendkívül érzékeny egyensúlyi állapot, amely nagyon sérülékeny és könnyen elcsúszhat a szabadosság vagy a túlzott korlátozások irányába. Az állam hatalomgyakorlása nélkül valószínűleg nem létezhet a szabadság ideális állapota, de emellett úgy tűnik, hogy önmagában az állam erős szabályozó szerepe sem hozhatja létre és tarthatja fenn ezt.

A demokratikus államberendezkedésről pedig olyasmit tartanak a filozófusok és politológusok, hogy azokban a hatalom úgy jön létre, hogy az egyének a személyiségük teljes autonómiájának egy részéről *önként* lemondanak, és átadják ennek a bizonyos központi hatalomnak. Ez ismét egy érzékeny egyensúlyi helyzetet feltételez. Akár az önkéntesség sérül, akár a személyiség autonómiájának túl nagy, vagy túl kicsi hányadát követeli magának a központi hatalom, az egyensúly felborul.

Hathetes látogatásom alapján úgy tűnik, hogy ezeket az az egyensúlyokat Londonban a lehető legjobban sikerült megközelíteni és fenntartani is. A fő fenntartó pedig nem az állam, hanem a hétköznapi emberek milliói. A központi államhatalom csak akkor lép közbe, amikor az már elkerülhetetlen (lásd ASBO).

Az egyensúlyok fenntartása folyamatos feladat, amit elsősorban a szabályszegések folyamatos, következetes és arányos szankcionálásával lehet fenntartani. Ez az a „munka”, amit a londoniak milliói elvégeznek nap, mint nap.

A londoniak folyamatosan, következetesen és arányosan szankcionálják egymás (és persze a külföldiek) normasértéseit: Ha valaki nem áll sorba a boltban vagy a pénztárnál, hanem előretolakszik, biztosra veheti, hogy nem ússza meg pikírt megjegyzések nélkül. Ha valaki nem áll a mozgólépcsőn a jobb oldalra, biztosra veheti, hogy hamarosan félrelöki valaki, aki lefelé siet.

Láttam egy jelenetet, amelyben két biciklista - egyszerre több más közlekedési szabályt is áthágva – áthajtott a piroson. Egy harmadik utánuk kiáltva vonta kérdőre őket.

Az emeletes buszok közül jó néhány belső-térfigyelő kamerákkal van felszerelve, amelyekkel a busz minden egyes pontja megfigyelhető. Először furcsának találtam, hogy a kamerák képei miért a felső emelet utasterében jelennek meg egy képernyőn, aztán leesett a tantusz: az utasok saját maguk figyelhetik meg az utasteret, és szükség esetén ők tartatják be az együttélési, utazási szabályokat.

Példák sokaságát említhetném még arra, hogy hogyan működik az a bizonyos folyamatos finomszabályozás, amely a társadalmi normákat a helyükön tartja és ezzel a lehető legtöbb szabadságot biztosítja a normakövető módon viselkedő embereknek.

Nem tudtam bővebben kitérni arra, pedig fontos lett volna, hogy helyi, civil, lakótömbi szövetségek, saját környezetüket figyelő szomszédsági társaságok ezrei léteznek Londonban. Tulajdonképpen ők számítanak az „első foknak” a szabálysértések szankcionálása területén.

A citált példákban az is nyilvánvaló, hogy nem arról van szó, hogy a londoniak nem szegnek szabályokat, hanem arról, hogy azonnal szankcionálnak is.

Az érem másik oldala az, hogy amennyiben nem szeg szabályt valaki, egészen biztos lehet benne, hogy „nyugton hagyják”: Nem lökik félre a mozgólépcsőn, nem „szólnak be neki” és nem kap rosszalló pillantásokat sem, sőt, inkább udvarias viselkedést és utcai mosolyokat várhat.

A szabályszegés szankcionálása mellett ezt tekinthetjük a szabálykövetés jutalmának. Úgy tűnik, hogy a briteket dupla biztonsági öv védi az anómiás társadalmi állapotok kialakulásával szemben.

A foglalkozáshoz fűződő viszony

Ebben a tekintetben is hatalmas különbségeket tapasztaltam a magyarországi helyzethez képest. Londonban is óriásiak a társadalmi különbségek, tehát ez nem segít megmagyarázni azt, hogy miért tűnnek lényegesen elégedettebbnek, sőt kompetensebbnek, mint a magyar munkavállalók többsége. (A gazdasági szint persze minden egyenlőtlenség ellenére jóval magasabb, ez részben adhat magyarázatot.)

Az elégedettség és kompetensebb viselkedés azonban a munkaerőpiac legalsó szegmenseiben is érezhető, azok között is, akik egyébként akár a társadalom veszteseinek is érezhetnék magukat. Ez a végétszítókra és utcaseprőkre is érvényes.

Egyszer egy pubban ülve figyeltem a személyzet odaforduló, mindenütt jelenlévő, de egyúttal tolakodástól mentes, háttérszerepből dolgozó, professzionálisan kiegyensúlyozott viselkedését és elgondolkodtam azon, hogy is működnek ezek a dolgok.

Arra jutottam, hogy az attribúció heideri elmélete segítséggel szolgálhat a megértéshez. Ezek szerint egy adott személy viselkedését két szempontból próbáljuk megmagyarázni: külső vagy belső oka van, és ha belső, szándékolt vagy szándékolatlan az illető cselekvése. Ha valaki mások, vagy akár saját negatív viselkedését (helyzetét) belső (személyiségben rejlő) okoknak tulajdonítja, sokkal nehezebben fogja megélni az élet feladta helyzeteket (amelyek többsége a foglalkozásgyakorlás közben történik). Kiváló példát szolgáltatnak erre azok a pincérek, akiket sajnos minden magyar ismer: azok, akik szinte meg vannak sértődve, amiért más, idegen emberek számára ételt kell felszolgálniuk. Ez alapjában véve valóban rendkívül intim helyzet, de ha valaki pincér, akkor nincs mese: ez a foglalkozása. Amennyiben egy pincér **személyes ügynek** tekinti azt, hogy a hüvelykujja idegen emberek által a tányéron hagyott maradékba lóg, miközben elviszi utána a tányérokat, akkor ő belső attribúcióval élt és helyzetét különösen megalázzónak és méltánytalannak fogja megélni. Amennyiben azonban mindezt a foglalkozása szükséges velejárójának tekinti (külső attribúció) önérzete nem sérül meg.

Úgy tűnt, hogy Londonban e tekintetben is sokkal nagyobb a rend a fejekben, mint Magyarországon. A szakfrazéológiánál maradvánálunk igen gyakori az attribúciós hiba.

Az attribúció-elméletnek valószínűleg a normaszegések és a szankciók körül is van jelentősége. Úgy tűnt, hogy a szankció alkalmazói, sőt többnyire azok, akiket éppen szankció alá vontak, sem élték meg személyes ügynek az adott interakciót. Nem acsarkodtak, gyűlölködtek utána tovább, valószínűleg nem is cipelték magukkal haza a dühüket. Feltehetően az élet természetes velejárójának, és nem személyes megaláztatásnak vagy eltiportatásnak érezték a történeteket.

Melléklet:

Megfigyelési és megismerési szempontok a Groundswell-hez (a szempontok többsége más szervezetekhez is használható)

A környék (épített és társadalmi környezet)

- A környék rövid története, funkciói és funkcióváltásai
- A szervezet közvetlen környezete, odavezető útvonalak, tereptárgyakkal és az épületbe belépő embert körülvevő tárgyak, képek, hangulat
- A városon (borough-n, vagy az adott területegységen) belüli elhelyezkedés, milyenek a környék utcái, épületei, az épületek állapota, funkciója, a járda, falak, növényzet, közlekedés, autók

A környék intézményei (hivatalok, munkáltatók, kocsmák, iskola, üzletek stb.)

A környék társadalmi állapota, helyben élő társadalmi csoportok (lakásállomány) járókelők (hogyan néznek ki, öltözet, táskák stb.) tengők-lengők (ha vannak)

- a szervezet épületének megközelítése

A szervezet épülete

- A szervezet épületének leírása kívülről. Méret, szín, állapot, hangulat! Mik működnek benne/ kik laknak benne (?)
- milyen az épület, mikor és hogyan és kiknek lehet bejutni (fizikai paraméterei: az épület kora, eredeti funkciója, elrendezése, állapota, mikor volt felújítva (és miből), a speciális követelményeknek való megfelelés (pl. lift, kapaszkodók, rámpák stb.) Mi van még benne
- A bejárat (ok), a kapu, lépcsők, feliratok, plakátok. A bejárat (ok) körüli járdaszakasz, tereptárgyak, emberek
- Belépés az épületbe / a szervezethez:

A belépőt fogadó első kép, bútorok, padozat, falak, világítás, feliratok, recepció, porta / pult, várakozók, hangulatok

A szervezet felépítése, tevékenységei, projektjei

- jogállása, cégformája, fenntartója
- létrehozásának ideje, körülményei, az alapítók motivációi
- az egyes részlegek (projektek) feladata, helye és viszonya egymással

- a szervezet finanszírozása (ha a szervezeti struktúra indokolja, projektenként külön-külön:
 - tevékenység
 - szerződések
 - milyen forrásaik vannak, szezonális ingadozások
 - adománygyűjtés, pályázatok: mit kérnek, mit adnak, bejáratott utak
 - sikeres és sikertelen pályázatok és egyéb pénzszerzési manőverek
 - jelenleg futó programok, tervek

1. Volt hajléktalanok (és mások) projektjeinek támogatása

- a meghirdetés, a pályázati információk szétszórásának módszerei, köre
- van-e előzetes (egyéni vagy csoportos) tájékoztatás, konzultáció
- pályázati feltételek
- a pályázatok elbírálásának döntési mechanizmusa
- kiválasztási elvek, szempontok, pályázatok elbírálása
- a tervezett projektek kockázatainak feltérképezése
- sikertörténetek – általánosítható tapasztalatok
- bukott projektek – általánosítható tapasztalatok
- (- bármilyen projektek – amelyeknek tanulságai vannak)
- a *pályázók* köre és a *pályázat nyertesének* köre, statisztikák és kvalitatív sajátosságok
- eljárási mechanizmus a nyertesekkel: mi történik velük a döntés után, lépésről-lépésre: értesítés, megbeszélések, „pénzáadás”, pénzkezelés, felhasználási szabályok, ütemezés, rész és végelszámolások
- a nyertes projektek mentorálása, ellenőrzése, monitorozása, utánkövetése (?)
- nyerhet-e többször is valaki
- vannak-e divatos projektek (pl. újságalapítás)
- a „nem nyert”- pályázatok sorsa: mi lesz a pályázati anyagokkal, mi lesz a pályázókkal (kapnak-e esetleg tippet, hogy mihez kezdjenek), adhatnak-e be újra pályázatot, miről, mennyi idő után, és szoktak-e
- mi történik a nyertes, de menet közben bebukott projektekkel: mi történik ilyenkor, van-e visszafizetési kötelezettsége bárkinek (Groundswell→ finanszírozó?, bebukott projekt → Groundswell?)
- vannak-e jellemző buktatók, rejtett „aknák”

2. Képzések, tréningek

- hogyan dől el, hogy milyen képzéseket, tréningeket szerveznek / végeznek (?)
- célcsoportok
- honnan jönnek a résztvevők és
- honnan jönnek az oktatók, trénerok
- milyen végbizonyítványokat, igazolásokat, tanúsítványokat adnak a résztvevőknek (és azok mire használhatók akkor és mire később)
- központi irányelvek, akkreditációk, engedélyek, egyéb minőségi garanciák

3. Adományyszerzés – szervezés

- adományozók felkutatása, módszerek, hirdetések, reklámok
- adományozók megtartása. „Mit kapnak cserébe”: szóróanyagok, repi ajándék, rendezvények, visszajelzés a pénzek felhasználásáról, adóigazolás-visszatérítés
- társadalmi szemléletformálás, érzékenyítés, hirdetések, szóróanyagok terítése
- jár-e valamilyen közteherviselési-könnyítéssel az adakozás
- van-e valamilyen előírt / javasolt / jogszabályilag vagy morálisan elvárt adakozás Agliában, Londonban (pl. multi cégek)
- „szerződéses” és anonim adományozás
- az adományozók és az adományból támogatottak viszonya: milyen ismereteik lehetnek egymásról

4. Ha vannak még egyéb tevékenységek, projektek, azokról is hasonlóképpen...)

A dolgozókról

- létszám - munkakörök – szakképzettségek - életkori összetétel - fizetések, juttatások
- fluktuáció és stabilitás
- motivációk, ki és miért pont itt dolgozik
- van-e szakképzett segítő, milyen ügyekben jár el, helye az intézményi hierarchiában
- ha nincs szociális munkás, ki és milyen mértékben látja el az ilyen típusú feladatokat
- önkéntesek (ha vannak), miért önkénteskednek
- a nem-szakszemélyzetről (pl. takarítók), amit tudni lehet, milyen a viszonyuk a szervezethez, a szakdolgozókhöz

Értekezletek, team-gyűlések, csoportok

- kik a tagjai, hol, mikor, mennyi ideig, ki vezeti, milyen témák, a döntés módja, vétó
- konzultáció, esetmegbeszélő: milyen esetek, események kerülnek ide, rendszeresség, hol, mikor, ki tartja
- szupervízió: ha van, miért van, rendszeresség, hol, mikor, ki tartja

Tervek (pénzügyi válság?)

- a szervezet működésének változásai, várható hangsúly-eltolások
- kifutó és tervbe vett programok
- változások a támogatottak körében
- változások a szakmai munkában
- változások a tárgyi körülményekben

Kapcsolatok más szervezetekkel (magánszemélyekkel)

- szerződéses és informális kapcsolatok
- adományozók, közigazgatási szervezetek, hatóságok, munkaadók, szociális intézmények, képzőhelyek (emberek), önkormányzatok stb.

Számítógépes háttér

- milyen számítógépes adatbázisai vannak, mire használják őket, milyen adatokat tárolnak, használnak, adatvédelem
- esetleg közös adatbázishoz csatlakoztak-e

A támogatottak köre (klienskör)

- demográfiai, társadalmi, etnikai összetétel:
feketék, fehérek, helyiek, bevándorlók, nők, férfiak, családok, egyedülállók, iskolázottság, szakképzettség, korösszetétel, előtörténetek, sorsok életutak, hajléktalanság-történet
- a támogatottak jelenlegi helyzete, lakhatás, megélhetés, párkapcsolat, kockázatok (alkohol, drog stb.)